

Ewaluacja zewnętrzna Lokalne Strategii Rozwoju

Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania -
Wokół Łysej Góry”

Kraków 2022

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania

1. Lokalna Strategia Rozwoju „LGD Wokół Łysej Góry” powstała w oparciu o zbierane dane zastane, wnioski płynące z analizy SWOT oraz potrzeby mieszkańców wyrażone w trakcie licznych konsultacji społecznych. Wyznaczone na podstawie diagnozy cele do realizacji poprzez wdrażanie LSR bezpośrednio odnoszą się do zdiagnozowanych problemów. Cel ogólny w Lokalnej Strategii Rozwoju określono jako „Zrównoważony rozwój obszaru LGD - Wokół Łysej Góry w oparciu o potencjał i zasoby lokalne”. Dopasowano do niego trzy cele szczegółowe: 1.1. wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD – Wokół Łysej Góry, 1.2. rozwój gospodarczy obszaru LGD – Wokół Łysej Góry, 1.3. rozwój społeczny obszaru LGD – Wokół Łysej Góry.
2. Realizacja finansowa i rzeczowa LSR jest zadowalająca i planowa, a poziom osiągniętych wskaźników jest w wielu przypadkach wyższy od wartości docelowych. Pełnym sukcesem należy nazwać realizację pierwszego celu dotyczącego wzrostu atrakcyjności turystycznej obszarów. Realizacja drugiego celu, dotyczącego rozwoju przedsiębiorczości również przebiega bez większych problemów. Brak osiągnięcia wskaźników, zwłaszcza w przypadku operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa, wynika z przeznaczenia kolejnych środków na cieszące się dużym zainteresowaniem przedsięwzięcia. Nie ma też żadnych obaw co do wykonania działań w ramach trzeciego celu szczegółowego dotyczącego rozwoju społecznego.
3. Dzięki Lokalnej Strategii Rozwoju powstały nowe firmy, a tym samym nowe miejsca pracy. Było to możliwe dzięki przyznanym środkom finansowym na założenie działalności gospodarczej. Ponadto możliwość rozwoju miały także już istniejące firmy. W obszarze turystyki prowadzono głównie działania związane z promocją obszaru, ale też powstały nowe obiekty infrastrukturalne czy nowe miejsca do rekreacji. Dało się też zaobserwować rozwój kapitału społecznego, w czym dużą rolę odegrały działania aktywizacyjne i integracyjne. Co bardzo istotne i dobrze rokujące na przyszłość - zwiększa się aktywność młodych mieszkańców obszaru LGD.

4. LGD „Wokół Łysej Góry” starała się na wiele sposobów poprawić sytuację przedstawicieli grup defaworyzowanych. Nie było problemów z operacjami dla nich i można stwierdzić, że zostały one dobrane w sposób odpowiedni. Realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup. Kobiety, osoby niepełnosprawne oraz osoby po 50 roku życia miały możliwość uczestniczenia w różnorodnych szkoleniach (m.in. florystycznych, muzycznych, wokalnych, chóralnych, pierwszej pomocy, ceramicznych, tanecznych, zasad uprawy roślin ich ochrony i pielęgnacji) oraz wydarzeniach kulturalnych, integracyjnych, sportowych i wyjazdach organizowanych ze środków wdrażanych w ramach LSR. W ramach podejmowania oraz rozwoju działalności prowadzonych na obszarze LSR osoby ze wszystkich określonych w LSR grup defaworyzowanych zostały objęte również wsparciem w postaci utworzonych dla nich nowych miejsc pracy.
5. LGD zrealizowała albo jest w trakcie realizacji pięciu projektów współpracy. Są to projekty: „Kreator Przedsiębiorczości” (doradztwo dla przedsiębiorców i organizacji pozarządowych), „Marsz po zdrowie” (ścieżki nordic walking), „Czas na Świętokrzyskie” (projekt związany z promocją obszaru), „Strefy aktywności” (tworzenie miejsc aktywności i nowych możliwości aktywnego spędzania wolnego czasu), „Ekologiczni liderzy LGD (edukacja, promocja i wsparcie działań pozytywnie wpływających na ochronę środowiska). Przeprowadzone projekty współpracy wpisują się w cele założone w LSR. Dotyczą one priorytetowych kwestii, czyli przedsiębiorczości, kapitału społecznego, infrastruktury rekreacyjnej, ekologii. „LGD – Wokół Łysej Góry” doskonale zdaje sobie sprawę z tego, iż działania tego rodzaju są dobrą formą współdziałania LGD, wpływającą na rozwój umiejętności współpracy w zakresie ważnych celów dla wszystkich zaangażowanych podmiotów.
6. Skuteczność działania biura LGD w ramach animacji, doradztwa i promocji jest wysoka, o czym świadczy duże zainteresowanie zarówno naborami, jak i wydarzeniami promowanymi przez LGD wśród mieszkańców obszaru działania LGD. Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju przebiega prawidłowo między innymi za sprawą sprawnie funkcjonującego biura i obsługi

beneficjentów. Duży wpływ ma na to także bardzo udana współpraca między biurem a Radą i Zarządem czy też fakt, iż członkowie organów aktywnie włączają się w przygotowywanie i realizację operacji.

7. Plan komunikacji „LGD - Wokół Łysej Góry” został przygotowany z udziałem społeczności lokalnej. Działania komunikacyjne zostały podzielone na kampanię informacyjną dotyczącą głównych założeń i efektów wdrażania LSR na lata 2014-2020, spotkania informacyjne dotyczące zasad aplikowania, monitoring i ewaluację oraz kampanie informacyjne i promocyjne LGD. W ramach działań komunikacyjnych sięgano po sprawdzone rozwiązania jak ogłoszenia w radio, artykuły na stronach internetowych i w portalach społecznościowych, spotkania aktywizujące, ogłoszenia na tablicach informacyjnych czy uczestnictwo w rozmaitych wydarzeniach. Warto jednak zwrócić uwagę, że „LGD Wokół Łysej Góry” wykorzystywała także bardziej nowatorskie metody, jak np. sms-owy system powiadamiania mieszkańców. Przedstawiciele LGD zwracają uwagę, że działań komunikacyjnych było zbyt dużo i niektóre z nich okazały się mało efektywne, jak np. stałe dyżury członków LGD w poszczególnych gminach, zwłaszcza w okresie, gdy nie było ogłaszanych naborów.

2. Spis treści

1. Streszczenie najważniejszych wyników badania	3
2. Spis treści	6
3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji	8
4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania	11
5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją	14
5.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia	14
5.2. Główne założenia Lokalnej Strategii Rozwoju	25
5.3. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR	33
5.4. Projekty współpracy	39
5.5. Działanie poza RLKS	40
5.6. Działalność biura LGD	42
5.6.1. Ogólna organizacja pracy	42
5.6.2. Szkolenia pracowników i organów	42
5.6.3. Realizacja planu komunikacji	44
5.6.4. Doradztwo	50
6. Kompleksowa ocena wdrożenia LSR, w tym stopień osiągnięcia celu głównego	55
6.1. Stopień osiągnięcia celu głównego	55
6.2. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na kapitał społeczny	56
6.3. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na przedsiębiorczość	57
6.4. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe obszaru	57
6.5. Ocena zrealizowanych operacji pod kątem realizacji potrzeb grup defaworyzowanych zdefiniowanych w LSR	58
6.6. Innowacyjność	59
6.7. Ocena jakości i przydatności wdrożonych projektów współpracy	61
6.8. Ocena skuteczności i efektywności działalności LGD przy wdrażaniu LSR i animowaniu lokalnych partnerów oraz ocena pracy biura	61
6.9. Ocena procesu wdrażania	62
6.10. Wartość dodana podejścia LEADER w okresie wdrażania LSR (2015-2023)	62
7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje	64

8. Spis tabel i wykresów	66
9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania	68

3. Opis przedmiotu badania uwzględniający cele i zakres ewaluacji

Przedmiotem badania, którego wyniki prezentowane są w niniejszym raporcie, była Lokalna Strategia Rozwoju „Lokalnej Grupy Działania Wokół Łysej Góry” przygotowana w okresie programowania UE 2014-2020 oraz działania podjęte na rzecz jej realizacji w latach 2016-2021. Celem badania było dokonanie oceny działań podejmowanych na rzecz realizacji celów zapisanych w LSR.

Badanie zostało przeprowadzone przez Fundację Socjometr – niezależny podmiot specjalizujący się w badaniach społecznych, który spełnia wymogi stawiane ewaluatorom zewnętrznym określone w Wytycznych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 10/1/2022 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Szczegółowe cele badania zostały sformułowane na podstawie wspomnianych powyżej Wytycznych. Skupiały się one w kilku obszarach tematycznych, w ramach których postawiono pytania badawcze. Zestaw tych pytań był wspólny dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie świętokrzyskim, co było efektem zastosowanego w tym regionie systemu ewaluacji (więcej informacji na ten temat w kolejnym rozdziale).

Obszary badań oraz przypisane do nich pytania badawcze:

1. Ocena wpływu na główny cel LSR
 - a. Jaki jest stopień osiągnięcia celu głównego i przypisanych do niego wskaźników LSR?
2. Ocena wpływu na kapitał społeczny
 - a. Jaki jest wpływ LSR na kapitał społeczny, w tym w szczególności na aktywność społeczną, zaangażowanie w sprawy lokalne?
 - b. W jaki sposób należałoby wspierać rozwój kapitału społecznego w przyszłości?
3. Przedsiębiorczość
 - a. W jakim stopniu realizacja LSR przyczyniła się do rozwoju przedsiębiorczości?
 - b. Czy i w jaki sposób wspieranie przedsiębiorczości w ramach kolejnych edycji LSR jest wskazane?

4. Turystyka i dziedzictwo kulturowe
 - a. W jakim stopniu LSR przyczyniła się do budowania lokalnego potencjału w zakresie turystyki i dziedzictwa kulturowego?
 - b. W jakich kierunkach należy wspierać rozwój lokalnego potencjału turystycznego?
5. Grupy defaworyzowane
 - a. Czy w LSR właściwie zdefiniowano grupy defaworyzowane oraz czy realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup?
 - b. Jaki był wpływ LSR na poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego?
 - c. Jakie działania należy podejmować w skali lokalnej na rzecz ograniczania ubóstwa i wykluczenia społecznego?
6. Innowacyjność
 - a. W jakim stopniu projekty realizowane w ramach LSR były innowacyjne?
 - b. Jakie można wyróżnić typy innowacji powstałych w ramach LSR?
7. Projekty współpracy
 - a. Jaka była skuteczność i efekty działania wdrażania projektów współpracy?
 - b. Jaką formę i zakres powinny przyjmować projekty współpracy w przyszłości?
8. Ocena funkcjonowania LGD
 - a. Czy sposób działania partnerów w ramach LGD pozwalał na efektywną i skuteczną realizację LSR?
 - b. Jaka jest skuteczność i efektywność działań biura LGD (animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych)?
 - c. Jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD by skuteczniej realizowała LSR?
9. Ocena procesu wdrażania
 - a. Czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR odbywała się zgodnie z planem?
 - b. Czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów były wystarczająco przejrzyste i przyjazne dla beneficjentów?
 - c. Czy kryteria pozwalały na wybór najlepszych projektów (spójnych z celami LSR)?
 - d. Czy przyjęty system wskaźników pozwalał na zebranie wystarczających informacji o procesie realizacji LSR i jej rezultatach?

10. Wartość dodana podejścia LEADER

- a. Czy działalność LGD wpływa na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie?
- b. Czy stworzony dzięki wsparciu w ramach LSR potencjał rozwojowy jest w dostateczny sposób wykorzystywany i promowany?
- c. Czy projekty realizowane w ramach LSR są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru objętego LSR i czy te projekty przyczyniają się do jego wzmocnienia?
- d. Czy przeprowadzone w ramach LSR inwestycje są komplementarne względem siebie lub względem wiodącego projektu/tematu określonego w LSR?

Szczegółowe obszary działań LGD, które zostały poddane ocenie:

1. Działalność biura LGD, w tym w szczególności jakość i efektywność świadczonego doradztwa dla wnioskodawców (rzeczywistych i potencjalnych) oraz beneficjentów.
2. Realizacja planu komunikacji, rozpoznawalność LGD, wymiana informacji z mieszkańcami obszaru oraz jakość podejmowanych działań komunikacyjnych.
3. Realizacja rzeczowo-finansowa Lokalnej Strategii Rozwoju.
4. Funkcjonowanie organów LGD.
5. Działania na rzecz aktywizacji społeczności lokalnej oraz włączenia społecznego (w szczególności wsparcie udzielone przedstawicielom grupy defaworyzowanej).
6. Działania LGD w zakresie rozwoju przedsiębiorczości oraz turystyki i dziedzictwa kulturowego.
7. Promowanie innowacyjności na obszarze objętym LSR.
8. Realizacja projektów współpracy.

4. Opis metodologii wraz z opisem sposobu realizacji badania

Opisywane tu badanie jest częścią większego projektu badawczego realizowanego przez Fundację Socjometr we współpracy ze Świętokrzyską Siecią LGD. Polega on na realizowaniu monitoringu i ewaluacji według metodologii wspólnej dla wszystkich Lokalnych Grup Działania w województwie świętokrzyskim. Projekt ten jest unikatowy w skali kraju i z pewnością może być uznany za dobrą praktykę, ponieważ wprowadza on nową jakość w zakresie ewaluacji procesu wdrażania Lokalnych Strategii Rozwoju. Najważniejszą merytoryczną korzyścią ze stosowania przez świętokrzyskie LGD wspólnej metodologii monitoringu i ewaluacji procesu wdrażania LSR jest możliwość zbierania danych porównywalnych w skali całego województwa. Podwaliny pod współpracę w tym zakresie zostały położone w okresie programowania 2007-2013. W obecnym okresie programowania została ona rozszerzona na wszystkich członków Świętokrzyskiej Sieci LGD, co pozwoli w przyszłości na stworzenie wyczerpującego, zbiorczego raportu z działalności wszystkich tworzących ją Lokalną Grup Działania.

Prowadzenie ewaluacji we współpracy ze Świętokrzyską Siecią LGD, a nie z pojedynczymi Lokalnymi Grupami Działania jest korzystne nie tylko ze względów merytorycznych, ale także ze względów praktycznych, ponieważ taki model działania umożliwił wdrożenie kompleksowego systemu monitoringu i ewaluacji. Główne założenia tego systemu:

- LGD-y otrzymały wspólne narzędzia badawcze. Były to, po pierwsze, wystandaryzowane ankiety mierzące jakość i efektywność doradztwa, ankiety przeznaczone dla mieszkańców obszaru LGD, ankiety dla uczestników spotkań informacyjno-konsultacyjnych. Zarząd każdej z Lokalnych Grup Działania mógł wybrać, które z tych narzędzi należy zastosować, można było korzystać także z nich wszystkich. Niezależnie od tych decyzji zastosowanie wystandaryzowanych ankiet pozwoliło na uzyskanie danych, które możliwe są do agregowania w skali województwa. Drugim rodzajem wspólnych dla wszystkich świętokrzyskich LGD narzędzi były arkusze do monitorowania danych własnych. Mogą one być wypełniane na bieżąco lub w określonych momentach w danym roku kalendarzowym. Arkusze

te ułatwiają prowadzenie monitoringu, ponieważ gromadzą w jednym pliku wiele różnych danych. Dodatkową ich zaletą jest to, że niejako wymuszają systematyczność prowadzenia monitoringu. Wystandaryzowany formularz pozwala także na gromadzenie danych porównywalnych pomiędzy poszczególnymi Lokalnymi Grupami Działania. Trzecim rodzajem narzędzi wchodzących w skład systemu monitoringu i ewaluacji są scenariusze wywiadów z pracownikami oraz członkami organów LGD. Scenariusze te opracowane zostały na podstawie wydanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi Wytycznych nr 5/3/2017 w zakresie monitoringu i ewaluacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

- Lokalne Grupy Działania samodzielnie zbierają dane ilościowe za pomocą ankiet oraz gromadzą dane własne. Badacze z Fundacji Socjometr odpowiedzialni są za przeprowadzenie badań jakościowych. Bardzo istotne jest również, że gromadzone dane wykorzystywane są w czasie prowadzonych co roku warsztatów refleksyjnych w ramach ewaluacji on-going. Przekazywane zbiory danych są poddawane analizie przez ekspertów Fundacji oraz przekazywane Lokalnym Grupom Działania w formie prezentacji kompatybilnej ze scenariuszem spotkań refleksyjnych.
- Powiązanie ze sobą procesów monitorowania postępów w realizacji Lokalnych Strategii Rozwoju, prowadzenia ewaluacji on-going, oceny śródkresowej oraz końcowej pozwala na znaczne oszczędności czasu i środków finansowych. Pracownicy LGD mają ściśle wyznaczone zadania w zakresie monitoringu, które zajmują stosunkowo niewiele czasu w porównaniu z sytuacją, gdy samodzielnie musieliby opracowywać narzędzia i analizować wszystkie dane. Zastosowanie wspólnych narzędzi i procedur ewaluacji w skali województwa spowodowało, że koszt ich stworzenia i wdrożenia został rozłożony na wiele podmiotów, co pozwoliło Lokalnym Grupom Działania na znaczne oszczędności środków finansowych w zakresie analiz, które zgodnie z Wytycznymi nr 10/1/2022 muszą być zlecane podmiotom zewnętrznym.

Zastosowane podejście badawcze opiera się na zasadzie triangulacji, czyli zapewnieniu trafności i rzetelności wyników badań poprzez gromadzenie danych za pomocą

różnych technik badawczych. W przypadku projektu, którego wyniki są opisane w niniejszym raporcie zastosowano szeroki zestaw technik badawczych i analitycznych:

- analiza desk research (zbieranie i analizowanie danych zastanych, w tym dane Głównego Urzędu Statystycznego oraz dane gromadzone przez LGD w ramach monitoringu),
- analizy ilościowe (ankieta kierowana do beneficjentów i ankieta kierowana do mieszkańców obszaru),
- badania jakościowe przy użyciu scenariuszy wywiadów indywidualnych (IDI) i grupowych („fokusów”). Wywiady przeprowadzono z pracownikami biura LGD oraz z przedstawicielami organów stowarzyszenia.

5. Opis wyników badania wraz z ich interpretacją

5.1. Obszar objęty Strategią Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz jej podstawowe założenia

Obszar działania Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania - Wokół Łysej Góry” obejmuje teren siedmiu gmin środkowo-wschodniej części województwa świętokrzyskiego: Bieliny, Bodzentyn, Górnio, Łączna, Masłów, Suchedniów i Wąchock. Wchodzą one w skład trzech powiatów: kieleckiego, skarżyskiego i starachowickiego. Obszar LGD zajmuje łącznie powierzchnię 636 km², co stanowi 5,5% obszaru województwa świętokrzyskiego. Największą gminą wchodzącą w skład grupy jest gmina Bodzentyn (zajmuje 25% terenu LGD), a najmniejszą gminą jest gmina Łączna (10% powierzchni LGD). Trzy spośród siedmiu gmin są miejsko-wiejskie (Bodzentyn, Suchedniów, Wąchock), pozostałe są zaś gminami wiejskimi. Obszar jest spójny pod względem przestrzennym, przyrodniczym, społecznym i historycznym.

Rysunek 1. Obszar „LGD Wokół Łysej Góry”.

W 2013 roku teren 7 gmin obszaru objętych LSR zamieszkiwało 69 114 osób. W kolejnych latach w gminach odnotowano wahania pod względem liczby ludności. Wzrosty dotyczyły gmin Bieliny, Górno, Masłów, zaś w gminach Bodzentyn, Łączna, Suchedniów i Wąchock odnotowano spadek. W 2021 roku łączna ilość mieszkańców wyniosła 68 958 osób. Największymi gminami pod tym względem jest gmina Górno, zaś najmniejsza jest gmina Łączna. Szczegóły prezentuje poniższa tabela.

Ludność w gminach wchodzących w skład LGD						
Nazwa gminy/rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bieliny	10 214	10 268	10 270	10 299	10 260	10 242
Bodzentyn	11 636	11 632	11 569	11 479	11 426	11 327
Górno	14 126	14 292	14 375	14 559	14 649	14 718
Masłów	10 667	10 819	10 951	11 063	11 143	11 268
Łączna	5 150	5 096	5 061	5 008	4 921	4 851
Suchedniów	10 379	10 303	10 191	10 110	10 036	9 885
Wąchock	6 908	6 860	6 809	6 811	6 739	6 667

Tabela 1. Ludność w gminach wchodzących w skład LGD.

Ważną kwestią, na którą trzeba zwrócić uwagę są dochody gmin. Wyrazem zdolności dochodowej gmin jest wskaźnik dochodów podatkowych na jednego mieszkańca w gminie, czyli tzw. wskaźnik G, stanowiący podstawę do wyliczenia rocznych kwot części wyrównawczej subwencji ogólnej i wpłat. Zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, wskaźnik G dla każdej gminy oblicza się dzieląc kwotę dochodów podatkowych (z tytułu podatku od nieruchomości, podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od środków transportowych, podatku od czynności cywilnoprawnych, podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej, wpływów z opłaty skarbowej, wpływów z opłaty eksploatacyjnej, udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych oraz udziału we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych) za rok poprzedzający rok bazowy przez liczbę mieszkańców gminy. Wskaźniki w 2021 roku w gminach wchodzących w skład LGD kształtują się bardzo różnorodnie – najniższy

odnotowano w gminie Bieliny (866,02), a najwyższy w gminie Masłów (1 855,94). Doskonale widać również wyraźną zmianę w porównaniu do 2015 roku, gdy wskaźniki kształtowały się w przedziale 592,42 (Bieliny) a 1 145,03 (Masłów). Warto dodać, że średnia dla kraju wyniosła w 2021 roku 2 098,22. Szczegóły pokazuje poniższa tabela.

Wskaźnik G dla gmin wchodzących w skład LGD							
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bieliny	592,42	592,40	611,21	631,77	698,78	823,42	866,02
Bodzentyn	732,94	755,17	804,27	831,00	1010,60	1 150,74	1 428,55
Górno	706,00	806,89	819,09	843,68	914,06	1 002,36	1 197,15
Masłów	1 145,03	1 237,20	1 328,21	1 532,28	1 623,64	1 851,49	1 855,94
Łączna	885,29	1 006,90	1 077,10	1 141,36	1 163,47	1 265,20	1 408,72
Suchedniów	1 009,49	1 028,88	1 108,59	1 131,65	1 203,63	1 346,94	1 418,06
Wąchock	900,43	968,62	1 044,48	1 076,26	1 164,43	1 275,59	1 375,91

Tabela 2. Wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD.

Kolejną kwestią wymagającą omówienia są wydatki gmin. W ostatnich latach daje się zaobserwować dość duży wzrost wydatków gmin przynależących do LGD. Najwyższe w 2020 roku poniosła gmina Górno (7 009,11), zaś najmniejsze wydatki odnotować można było w gminie Wąchock (4 088,13). Największy wzrost wydatków w latach 2015-2020 miał miejsce w gminie Górno (aż o 4 173,05).

Wydatki gmin na 1 mieszkańca w złotych (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bieliny	3 417,28	3 684,40	4 644,07	5 102,53	5 255,51	6 233,50
Bodzentyn	2 980,03	3 612,79	4 182,19	5 276,80	4 802,91	5 229,50
Górno	2 836,06	3 470,05	4 213,06	5 045,57	6 632,32	7 009,11
Masłów	2 745,26	3 525,26	4 235,93	4 777,24	4 962,05	4 868,56

Łączna	3 135,17	3 327,48	3 753,54	4 255,97	4 684,87	4 720,03
Suchedniów	2 301,15	3 320,61	3 900,91	4 439,27	4 187,69	5 391,68
Wąchock	2 976,07	3 068,30	3 362,29	3 693,18	4 416,05	4 088,13

Tabela 3. Wydatki gmin na 1 mieszkańca w złotychkach.

Gminy wchodzące w skład „LGD Wokół Łysej Góry” na tle wszystkich gmin województwa świętokrzyskiego prezentują się bardzo rozmaicie. Zdecydowanie najlepiej wypada gmina Górno, która w większości klasyfikacji (poza uwzględniającej podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON) posiada najwyższe wartości. W przypadku klasyfikacji analizującej dochody ogółem budżetu powyżej średniej województwa świętokrzyskiego znalazły się dodatkowo tylko gminy Bieliny i Suchedniów, a najstabilniej wypadła gmina Wąchock. W przypadku analizy środków w budżecie gminy na finansowanie i współfinansowanie programów i unijnych projektów warto podkreślić, że gmina Górno zajęła drugą pozycję w województwie świętokrzyskim. Zwracają też bardzo duże różnice - podczas gdy np. gmina Bieliny otrzymała 10 062 000,62 zł, gmina Wąchock już tylko 749 695,25 zł. W kategorii analizującej wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca powyżej średniej dla województwa świętokrzyskiego znalazły się prócz gminy Bieliny, gminy Górno i Suchedniów, a najstabilniej wypadła gmina Wąchock. Biorąc pod uwagę klasyfikację podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON (na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym) jedynie gmina Bodzentyn nie przekroczyła średniej województwa świętokrzyskiego, a zdecydowanie najlepiej prezentują się wartości gmin Masłów i Suchedniów. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Nazwa gminy	Dochody ogółem budżetu gminy na 1 mieszkańca	Środki w budżecie gminy na finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych	Wydatki budżetu gminy na 1 mieszkańca	Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym
Bieliny	6 528,75	10 062 000,62	6 233,50	1 303,3
Bodzentyn	5 413,86	2 243 222,04	5 229,50	1 240,6

Górno	6 996,91	18 267 992,75	7 009,11	1 369,8
Masłów	5 126,87	1 201 241,81	4 868,56	1 866,0
Łączna	4 994,43	1 695 280,88	4 720,03	1 317,6
Suchedniów	6 038,13	5 054 792,68	5 391,68	1 814,1
Wąchock	4 707,57	749 695,25	4 088,13	1 404,2
Średnia województwa świętokrzyskiego	5 569,83	3 624 734,74	5 234,57	1 273,0

Tabela 4. Gminy wchodzące w skład LGD na tle innych gmin.

Gospodarka obszaru LGD oparta jest na działalności małej i średniej przedsiębiorczości, rolniczej i turystycznej. W LSR zwrócono uwagę na potrzebę rozwoju przedsiębiorczości. W tym aspekcie wskazano szereg problemów, z jakimi muszą się zmagać gminy obszaru LGD. Zaliczono tutaj małą aktywność gospodarczą, wykorzystującą zasoby obszaru, niedostateczne wsparcie lokalnych przedsiębiorców przez instytucje publiczne, brak dostępu do informacji i doradztwa o możliwościach wsparcia przedsiębiorczości, niewystarczającą promocję obszaru, małą innowacyjność działalności.

Sytuacja gospodarcza w ostatnich latach uległa poprawie, co znajduje potwierdzenie w danych Głównego Urzędu Statystycznego. W latach 2015-2020 liczba pracujących wzrosła w 5 spośród 7 gmin obszaru LGD (spadki odnotowano w gminach Bieliny i Łączna). Zwraca uwagę duży wzrost w gminach Bodzentyn i Suchedniów. Nieco gorzej sytuacja przedstawia się w przypadku liczby pracujących kobiet, gdzie spadki odnotowano w gminach Bodzentyn, Łączna i Wąchock. Szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli.

Gmina	Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Bieliny	529	490	216	165	313	325
Bodzentyn	741	1 011	277	552	464	459
Górno	832	871	347	358	485	513
Masłów	813	968	405	471	408	497
Łączna	398	387	171	170	227	217
Suchedniów	1 413	1 637	719	769	694	868
Wąchock	628	648	378	409	250	239

Tabela 5. Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD.

W latach 2016-2021 poprawiła się znacznie sytuacja w przypadku bezrobocia. Dane Głównego Urzędu Statystycznego pokazują, że we wszystkich gminach obszaru LGD odnotowano spadek udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności. Największy spadek odnotowano w gminie Bieliny (o 4,0). Należy jednak zauważyć, że w części gmin wskaźniki w dalszym ciągu pozostają bardzo wysokie – Łączna, Wąchock (8,2), Suchedniów (9,6). Poprawiły się też wskaźniki w przypadku udziału bezrobotnych kobiet, ale ich sytuacja jest w większości gmin zdecydowanie gorsza niż w przypadku mężczyzn (w 2020 roku w gminie Bieliny wskaźnik udziału bezrobotnych mężczyzn wyniósł 4,0, a kobiet 6,4). Szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli.

Gmina	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD					
	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety	
	2015	2020	2015	2020	2015	2020
Bieliny	9,1	5,1	8,5	4,0	9,9	6,4
Bodzentyn	10,3	7,4	10,6	7,1	9,8	7,9
Górno	6,7	4,2	6,9	3,9	6,5	4,5
Masłów	7,4	4,8	7,7	4,8	7,1	4,7
Łączna	11,9	8,2	12,1	7,2	11,6	9,3
Suchedniów	12,4	9,6	13,2	9,3	11,5	9,9
Wąchock	10,5	8,2	10,2	7,5	10,9	9,1

Tabela 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD.

Dużym pozytywnym jest fakt, iż w analizowanym okresie utrzymywała się tendencja wzrostowa dotycząca liczby podmiotów gospodarki narodowej. Dotyczy to wszystkich gmin obszaru LGD, a najwyższy wzrost wskaźnika odnotowano w gminie Bodzentyn (o 415,3), choć wzrosty w pozostałych były dość podobne. Najwięcej podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON (na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym) w 2021 roku odnotowano w gminie Suchedniów (1 868,0), a najmniej w gminie Bodzentyn (1 338,3).

Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bieliny	1 012,9	1 062,0	1 122,2	1 224,7	1 303,3	1 378,0
Bodzentyn	923,0	998,8	1 098,0	1 139,0	1 240,6	1 338,3
Górno	1 143,8	1 184,7	1 240,8	1 283,3	1 369,8	1 473,1
Masłów	1 592,1	1 650,9	1 686,7	1 774,9	1 866,0	1 975,9
Łączna	1 016,5	1 107,7	1 158,7	1 243,0	1 317,6	1 372,5

Suchedniów	1 527,0	1 594,8	1 661,8	1 736,3	1 814,1	1 868,0
Wąchock	1 195,9	1 230,9	1 300,7	1 316,7	1 404,2	1 430,4

Tabela 7. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym.

W latach 2015-2020 na obszarze LGD odnotowano też wzrost osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i były to wzrosty całkiem spore. Największy dotyczył gminy łączna (o 232). W 2021 roku najwięcej podmiotów prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców odnotowano w gminie Masłów (1 067) , zaś najmniej w gminie Bodzentyn (672). Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bieliny	561	588	613	665	714	757
Bodzentyn	473	512	564	576	625	672
Górno	639	668	694	711	759	815
Masłów	890	911	929	972	1 021	1 067
łączna	555	606	644	699	752	787
Suchedniów	762	785	808	826	860	883
Wąchock	604	614	642	639	678	688

Tabela 8 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. Ludności

W LSR zwrócono uwagę, że dało się zaobserwować znaczący wzrost aktywności społecznej przejawiający się powstawaniem licznych organizacji pozarządowych. Realizowały one sporą część działań z zakresu kultury na terenie obszaru LGD. Szczególną rolę odgrywały koła gospodyń wiejskich. Jednocześnie w LSR podkreślono takie problemy jak niechęć mieszkańców do tworzenia nowych struktur, do współpracy i integracji, brak sieci współpracy, poczucie braku wpływu na rozwój obszaru, niedocenywanie czy nawet brak znajomości potencjału lokalnego.

W LSR, w oparciu o wnioski ze spotkań konsultacyjnych w gminach, badania ankietowe oraz diagnozę obszaru, określono grupy defaworyzowane, wymagające szczególnego wsparcia. Zaliczono do nich: młodzież, bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, osoby do 29 roku życia, seniorów, osoby powyżej 50 roku życia, kobiety, osoby niepełnosprawne. Do grup defaworyzowanych postanowiono kierować działania związane z kształtowaniem i promocją postaw przedsiębiorczych, komercjalizacją usług oferty czasu wolnego, a także rozwojem infrastruktury użyteczności publicznej.

Do największych zagrożeń obszaru zaliczono stale spadającą liczbę mieszkańców i tendencja ta w dalszym ciągu się utrzymuje. Niepokojące są dane Głównego Urzędu Statystycznego potwierdzające tezę o dynamicznie starzejącym się społeczeństwie. W latach 2016-2021 w niemal każdej z gmin obszaru LGD przybyło ludności w wieku poprodukcyjnym (jedynym wyjątkiem gmina łączna) i spadła ilość ludności w wieku produkcyjnym (wyjątkiem gminy Górnio i Masłów). W przypadku mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym pozytywne tendencje dało się zaobserwować jedynie w gminach Górnio i Masłów, ale należy podkreślić, że wzrosty te były dość niewielkie, zwłaszcza w porównaniu do danych dotyczących wzrostu ludności w wieku poprodukcyjnym. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Gmina	Ludność gmin w wieku (Źródło: Bank Danych Lokalnych):					
	Przedprodukcyjnym		Produkcyjnym		Poprodukcyjnym	
	2016	2021	2016	2021	2016	2021
Bieliny	2 150	2 076	6 575	6 408	1 489	1 758
Bodzentyn	2 122	2 079	7 411	6 934	2 103	2 314
Górnio	2 993	3 153	9 171	9 239	1 962	2 326
Masłów	1 983	2 131	7 060	7 136	1 624	2 001
łączna	955	881	3 276	3 184	919	786
Suchedniów	1 459	1 376	6 457	5 835	2 463	2 674
Wąchock	1 039	991	4 248	3 936	1 621	1 740

Tabela 9. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym.

Wiele gmin z obszaru LGD cechuje ujemny przyrost naturalny. Dużym problemem są także ujemne wartości salda migracji. W gminach Bodzentyn, Łączna i Suchedniów w latach 2017-2021 przez cały czas utrzymywało się ujemne saldo migracji. Pozytywne dane dało się natomiast zaobserwować w gminach Górno i Masłów, co jest jednak wynikiem lokalizacji tych gmin blisko Kielc i faktem, iż w dużej mierze stanowią one „sypialnie miasta”. Szczegóły obrazuje poniższa tabela.

Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD (Źródło: Bank Danych Lokalnych)					
Nazwa gminy/rok	2017	2018	2019	2020	2021
Bieliny	3	2	-16	-17	-14
Bodzentyn	-25	-53	-25	-26	-42
Górno	92	5	86	36	67
Masłów	76	146	90	78	109
Łączna	-3	-8	-18	-18	-10
Suchedniów	-41	-62	-39	-12	-27
Wąchock	-12	-1	22	44	-8

Tabela 10. Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD.

Problemy lokalnej gospodarki i rynku pracy w sposób bezpośredni przekładają się na sytuację w zakresie realizowania polityki społecznej na obszarze gmin LGD. W tym przypadku warto zwrócić na skalę pomocy udzielanej w ramach systemu pomocy społecznej. W ostatnich latach dało się zaobserwować dość duży spadek beneficjentów, ale tylko w przypadku gminy Suchedniów wskaźnik jest niższy niż średnia województwa świętokrzyskiego. Bardzo niepokojąco wyglądają dane w przypadku gminy Bieliny. Warto zauważyć, że głównymi problemami społecznymi jakie dotyczą mieszkańców obszaru działania LGD oprócz ubóstwa, które uprawnia do objęcia pomocą społeczną jest bezrobocie, długotrwała choroba i niepełnosprawność.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. Ludności (Źródło: Bank Danych Lokalnych)						
Nazwa gminy/rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ŚWIĘTOKRZYSKIE	946	862	761	688	634	561
Bieliny	1 810	1 702	1 494	1 405	1 264	992
Bodzentyn	1 345	1 131	1 043	883	788	656
Górno	1 613	1 244	1 071	929	774	604
Masłów	980	886	890	813	779	670
łączna	1 130	1 034	952	931	860	705
Suchedniów	616	627	574	489	419	413
Wąchock	746	725	693	656	675	662

Tabela 11. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności.

Walory przyrodnicze i krajobrazowe obszaru LGD czynią go wyjątkowo atrakcyjnym pod względem turystycznym w skali całego województwa i kraju. Obszar Lokalnej Grupy Działania obejmuje ponad 62 tys. ha obszarów prawnie chronionych, z czego ponad 14 tys. ha stanowią obszary Świętokrzyskiego Parku Narodowego i jego otuliny. Potencjał wynika między innymi z bliskości najstarszego polskiego Sanktuarium na Świętym Krzyżu, miejsca pamięci historycznej i kultu religijnego. Na terenie występują również inne zabytki, w tym zabytkowe kościoły, obiekty zabytkowe (ruiny zamków, chałupy i zagrody), muzea, i groby. Atrakcją są także niewątpliwie Park Miniatur i Rozrywki Sabat Krajno, Osada Średniowieczna w Hucie Szklanej, Dworek Stefana Żeromskiego i Szklany Dom w Ciekotach, Kolegiata Cysterska w Wąchocku, a także Mauzoleum Martyrologii Wsi Polskiej w Michniowie. Dodatkowym atutem jest kultywowanie folkloru i tradycji. Na uwagę zasługuje rękodzieło artystyczne, rzeźbiarstwo i malarstwo. Podkreślić trzeba, iż na obszarze LGD występuje szereg produktów lokalnych. Do najważniejszych z nich należy zaliczyć: produkcję miodu i uprawę truskawek, a dodatkowo potrawy regionalne: zalewajka świętokrzyska, żurek świętokrzyski, gołki i byczki świętokrzyskie, prazoki i prazucha, baniocek, chleb oraz wiele innych wyśmienitych potraw serwowanych w gospodarstwach agroturystycznych czy też przygotowywanych na czas imprez kulturalnych przez koła gospodyń wiejskich. Wymienić

trzeba też cieszące się popularnością wydarzenia, takie jak: Dzień Świętokrzyskiej Truskawki, Świętokrzyskie Święto Zalewajki,

W LSR zwrócono uwagę na szereg problemów związanych z turystyką, w tym m.in. brak zintegrowanej oferty turystycznej obszaru, braki infrastrukturalne, niski poziom współpracy, słabo rozwiniętą promocję ofert obszaru LGD, ale także braki komunikacyjne czy niewystarczający poziom infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej. W tym ostatnim aspekcie symptomatyczne są dane Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące turystycznych obiektów noclegowych, których na obszarze LGD w ostatnich latach ubywało. Szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli.

Turystyczne obiekty noclegowe w gminach – stan w dniu 31 lipca poszczególnych lat (Źródło: Bank Danych Lokalnych)			
Nazwa gminy/rok	2017	2019	2021
Bieliny	3	3	3
Bodzentyn	9	7	6
Górno	4	4	3
Masłów	7	8	8
łączna	-	-	-
Suchedniów	7	7	6
Wąchock	-	-	-

Tabela 12. Turystyczne obiekty noclegowe w gminach wchodzących w skład LGD.

5.2. Główne założenia Lokalnej Strategii Rozwoju

Lokalna Strategia Rozwoju „LGD Wokół Łysej Góry” powstała w oparciu o dane zastane, ale także na podstawie włączenia mieszkańców w proces partycypacyjny. Wśród zastosowanych metod aktywizujących społeczność lokalną wyróżnić trzeba: spacer badawczy, e-partycypację (w szczególności poprzez www.lsr.net.pl), spotkania grupy roboczej, badania CAWI i CAPI, organizację warsztatów konsultacyjnych, prowadzenie otwartych spotkań warsztatowych (informacyjno-konsultacyjnych), otwarcie punktu

konsultacyjnego w biurze LGD, udostępnienie punktu konsultacyjnego on-line, otwarcie punktu konsultacyjnego w każdej gminie należącej do LGD, organizację punktów konsultacyjnych podczas imprez organizowanych na terenie LGD, przeprowadzenie kampanii sondażowych poprzez bramki sms oraz organizację punktów informacyjnych podczas imprez na terenie LGD.

W konsekwencji określono mocne i słabe strony regionu oraz szanse i zagrożenia w różnych wymiarach. Opracowano podstawowe wyzwania i problemy. Dotyczyły one trzech podstawowych obszarów: turystyki, przedsiębiorczości i społeczności.

Do problemów związanych z atrakcyjnością obszaru LGD zaliczono:

- brak zintegrowanej, całorocznej i komercyjnej oferty turystycznej obszaru LGD,
- brak zintegrowanego systemu informacji i promocji o ofercie turystycznej obszaru LGD wewnątrz i poza nim,
- brak wypracowanych standardów funkcjonowania i kategoryzacji podmiotów turystycznych,
- niedostateczny rozwój i dostępność infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej,
- niewystarczającą znajomość walorów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjałów obszaru,
- niskie kwalifikacje, wiedza i kompetencje osób zatrudnionych w turystyce,
- brak komunikacji i połączenia wewnątrz obszaru LGD.

W LSR do głównych problemów dotyczących gospodarkę zaliczono natomiast:

- niewykorzystany potencjał zasobów lokalnych do rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy,
- niewystarczającą liczbę miejsc pracy,
- niską aktywność mieszkańców w obszarze przedsiębiorczości, w tym szczególnie osób 50+ i ludzi młodych,
- niski poziom aktywności zawodowej mieszkańców, w tym szczególnie osób w wieku 50+, osób niepełnosprawnych, kobiet,
- niski poziom dochodów większości mieszkańców,

- utrudniony dostęp do informacji o ofertach lokalnego rynku pracy oraz do wykwalifikowanej kadry,
- bardzo słabą współpracę pomiędzy podmiotami w poszczególnych branżach,
- niewystarczającą promocję gospodarczą regionu,
- niski poziom wiedzy na temat prowadzenia działalności gospodarczej,
- niskie kompetencje zawodowe mieszkańców obszaru,
- słaby rozwój sfery przetwórstwa rolno-spożywczego i rolnictwa oferującego produkty lokalne w formie sprzedaży bezpośredniej oraz rolnictwa ekologicznego.

Do problemów społecznych zaliczono natomiast w LSR:

- niski poziom integracji społecznej osób w wieku 50+, osób niepełnosprawnych, kobiet,
- niską aktywność w obszarze kultury osób z różnych grup wiekowych, a przede wszystkim seniorów i młodzieży,
- niską świadomość społeczną w zakresie zagrożeń profilaktyki zdrowia i uzależnień, szczególnie wśród dzieci i młodzieży oraz osób starszych,
- ograniczony dostęp do środków i narzędzi aktywności społecznej i kulturalnej,
- utrudniony dostęp do dobrze wyposażonej infrastruktury umożliwiającej rozwój aktywności i działań społeczno-kulturalnych,
- utrudniony dostęp do oferty kulturalnej i aktywności społecznej adekwatnej do potrzeb różnych grup społecznych i wiekowych,
- utrudniony dostęp do obiektów i usług opieki społecznej i zdrowotnej, szczególnie dla osób starszych i niepełnosprawnych, rodzin,
- utrudniony dostęp do placówek i oferty edukacji formalnej i nieformalnej.

Cele ogólne i szczegółowe w sposób bezpośredni odnoszą się do zdiagnozowanych problemów. Cel ogólny to „**Zrównoważony rozwój obszaru LGD - Wokół Łysej Góry w oparciu o potencjał i zasoby lokalne**”. Dopasowano do niego trzy cele szczegółowe:

1.1. Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD – Wokół Łysej Góry

1.2. Rozwój gospodarczy obszaru LGD – Wokół Łysej Góry

1.3. Rozwój społeczny obszaru LGD – Wokół Łysej Góry.

Uznano, iż odpowiedzią na problemy wynikające z atrakcyjności turystycznej obszaru LGD będzie podjęcie działań związanych z poprawą komunikacji i połączenia wewnątrz obszaru, inwentaryzacją i standaryzacją funkcjonowania istniejących podmiotów turystycznych, stworzeniem zintegrowanego systemu informacji i promocji o ofercie turystycznej obszaru LGD, budową i rozwojem ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej, a także stworzeniem kanałów promocji i sprzedaży oferty.

Odpowiedzią na problemy gospodarcze miały być działania służące podnoszeniu i kształtowaniu kompetencji w zakresie przedsiębiorczości, budowa lokalnego systemu wsparcia dla podmiotów i doradców lokalnego rynku pracy czy wsparcie przedsiębiorców i inwestorów, promocja gospodarcza w kraju i za granicą, tworzenie podmiotów przetwórstwa rolno-spożywczego i rolnictwa oferującego produkty lokalne w sprzedaży bezpośredniej i rolnictwa ekologicznego, a przede wszystkim tworzenie i rozwój miejsc pracy.

W przypadku problemów społecznych zaplanowano natomiast przedsięwzięcia związane z tworzeniem i rozwojem infrastruktury społecznej obszaru, tworzeniem i rozwojem edukacji formalnej i nieformalnej dla mieszkańców, tworzeniem i rozwojem oferty szkoleń i kompetencji społecznych, aktywizacyjnych i kulturalnych dla różnych grup społecznych i wiekowych.

Zainteresowanie działaniami było bardzo duże. Warto podkreślić, że jakość składanych wniosków z roku na rok jest coraz lepsza. W opinii przedstawicieli LGD wynika to z doprecyzowania kryteriów wyboru operacji i lepszego ich rozumienia przez wnioskodawców. Zmiany dotyczyły m.in. usunięcia, na wniosek potencjalnych wnioskodawców, kryteriów: „Zgłoszenie propozycji operacji w procesie przygotowania LSR”, „Stopień wykorzystania przez operację zasobów lokalnych (w tym potencjału marki Gór Świętokrzyskich, zasobów lokalnych) i lokalnego dziedzictwa kulturowego, historycznego przyrodniczego”. Kolejne zmiany dotyczyły zwiększenia liczby punktów w kryteriach dotyczących liczby tworzonych miejsc pracy, wsparcia osób ze zdefiniowanych w LSR grup defaworyzowanych, działania w zakresie ochrony środowiska lub/i przeciwdziałania

zmianom klimatycznym (na przykład z zakresu recyklingu odpadów, odnawialnych źródeł energii, gospodarki wodno-ściekowej lub wpływających na oszczędność energii lub emisję szkodliwych substancji) oraz wspierania przedsiębiorstw, których działalność ma bezpośredni związek z rozwojem obszaru LGD. Kryteria zostały poddane konsultacjom z lokalną społecznością i zaproponowane zmiany zostały zaakceptowane.

Konsekwencją wprowadzonych zmian jest jednak fakt, iż aktualnie drobne szczegóły decydują nierzadko o tym, czy dany wniosek dostanie dofinansowanie (w tym zdarzyło się sporadycznie, iż była ta kolejność zgłoszeń). Warto podkreślić jest punktowanie indywidualnego doradztwa i uczestnictwa w spotkaniach informacyjnych (aktualnie jest to 10 punktów), co także niewątpliwie wpływa na lepszą jakość wniosków. Należy również zauważyć wzrost znaczenia komunikacji elektronicznej, co także w tym aspekcie odgrywa pewną istotną funkcję, gdyż ludzie zdecydowanie chętniej przesyłają tą drogą dokumenty do wglądu i szybko uzyskują odpowiednie wskazówki. Nie można też nie wspomnieć o roli firm konsultingowych zajmujących się przygotowaniem wniosków.

Historia naborów pokazuje, że zdecydowana większość spośród nich cieszyła się dużym zainteresowaniem. W tym aspekcie warto dla przykładu odnotować, że w konkursie przeprowadzonym w październiku 2019 roku wpłynęło 40 wniosków, z których 39 zostało wybranych do realizacji, a tylko 16 zmieściło się w limicie dostępnych środków. Należy więc podkreślić bardzo duże zainteresowanie mieszkańców środkami przeznaczonymi na rozwój przedsiębiorczości, a przede wszystkim podejmowaniem działalności gospodarczej. Działania przeprowadzono zgodnie z harmonogramem, ale niekiedy niezbędne było naniesienie pewnych korekt. Duży wpływ miały zmiany w LSR. Wynikały one głównie z konieczności wprowadzenia aktualizacji po otrzymaniu bonusów. Same środki z bonusu przeznaczone przede wszystkim na zakładanie działalności gospodarczej oraz budowę i przebudowę ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. Generalnie należy stwierdzić, że środki są rozdysponowywane w 100% i nierzadko okazują się niewystarczające.

W przypadku niektórych naborów zdarzały się protesty, ale w zdecydowanej większości zostały odrzucone. W jednym wypadku Urząd Marszałkowski protest zaakceptował, ale i tak nie miało to większego znaczenia, gdyż uzyskane punkty i tak nie pozwoliły na znalezienie się wnioskodawcy w limicie środków.

Poniższa tabela pokazuje szczegółowo historię naborów, jakie prowadzono w „LGD Wokół Łysej Góry”.

Nr naboru	Data naboru	Zakres wsparcia	Liczba złożonych wniosków	Liczba wybranych wniosków	Protesty złożone	Protesty / odwołania uwzględnione
1/2016	14.11. - 13.12.2016 r.	Podjęmowanie działalności gospodarczej	19	14	1	0
2/2016	14.11. - 13.12.2016 r.	Rozwój działalności gospodarczej	32	24	6	0
3/2016	14.11. - 13.12.2016 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych / Zachowanie dziedzictwa lokalnego	2	2	0	0
1/2017	9.01. – 7.02 2017 r.	Promowanie obszaru objętego LSR w tym produktów lub usług lokalnych / Wspieranie współpracy między podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą na obszarze wiejskim objętym LSR	0	0	0	0
2/2017	9.01. – 7.02 2017 r.	Infrastruktura	7	7	1	1
3/2017	27.02- 28.03.2017 r.	Infrastruktura	4	4	0	0
4/2017	27.02- 28.03.2017 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych / Zachowanie dziedzictwa lokalnego	2	2	0	0
5/2017	25.09. – 09.10. 2017 r.	Podjęmowanie działalności gospodarczej	28	23	4	3
6/2017	25.09. –	Rozwijanie działalności	32	28	3	2

	09.10. 2017 r.	gospodarczej				
7/2017	25.09. – 09.10. 2017 r.	Infrastruktura	1	1	0	0
8/2017	25.09. – 09.10. 2017 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych / Zachowanie dziedzictwa lokalnego	1	1	0	0
9/2017	25.09. – 09.10. 2017 r.	Wspieranie współpracy między podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą na obszarze wiejskim objętym LSR	0	0	0	0
1/2018	25.06 – 09.07.2018 r.	Wspieranie współpracy między podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą na obszarze wiejskim objętym LSR	1	1	0	0
1/2016/W	29.12 – 27.01.2016 r.	Promowanie obszaru objętego LSR w tym produktów lub usług lokalnych	1	1	0	0
2/2016/W	29.12 – 27.01.2016 r.	Promowanie obszaru objętego LSR w tym produktów lub usług lokalnych	1	1	0	0
3/2016/W	29.12 – 27.01.2016 r.	Promowanie obszaru objętego LSR w tym produktów lub usług lokalnych	1	1	0	0
1/2017/W	17.11 – 08.12.2017 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych	1	1	0	0
1/2018/W	19.07 – 17.08.2018 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych	1	1	0	0
2/2018/W	19.07- 17.08.2018 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań	1	1	0	0

		innowacyjnych				
1/2019/W	15.07-13.08.2019 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych	1	1	0	0
1/2017/G	19.10-06.11.2017 r.	Promowanie obszaru objętego LSR w tym produktów lub usług lokalnych	9	8	1	0
2/2017/G	19.10-06.11.2017 r.	Promowanie obszaru objętego LSR w tym produktów lub usług lokalnych	8	7	0	0
3/2017/G	19.10-06.11.2017 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych	8	6	1	0
4/2017/G	19.10-06.11.2017 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych / Zachowanie dziedzictwa lokalnego	9	7	1	0
5/2017/G	19.10-06.11.2017 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych / Zachowanie dziedzictwa lokalnego	12	11	1	0
1/2018/G	14.11-30.11.2018 r.	Promowanie obszaru objętego LSR w tym produktów lub usług lokalnych	10	8	0	0
2/2018/G	14.11-30.11.2018 r.	Promowanie obszaru objętego LSR w tym produktów lub usług lokalnych	13	11	0	0
1/2019/G	05.04-18.04.2019 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych / Zachowanie	14	11	1	0

		dziedzictwa lokalnego				
2/2019/G	05.04. – 18.04.2019 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych / Zachowanie dziedzictwa lokalnego	12	10	0	0
1/2019	03.06. – 17.06. 2019 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych / Zachowanie dziedzictwa lokalnego	3	3	0	0
2/2019	07.10- 21.10.2019 r.	Podejmowanie działalności gospodarczej	40	39	1	0
1/2020/G	21.01- 03.02.2020 r.	Wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych	31	28	0	0
1/2020	15.02- 29.06.2020 r.	Infrastruktura	7	7	0	0
2/2020	30.09- 14.10.2020	Podejmowanie działalności gospodarczej	43	42	4	0

Tabela 13. Nabory w LGD – Wokół Łysej Góry.

5.3. Rzeczowy i finansowy postęp w realizacji LSR

Ocena postępu rzeczowo-finansowego pozwala sprawdzić efekty wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Ewaluacja jest możliwa dzięki danym dotyczącym wskaźników wartości produktu, przypisanych do poszczególnych przedsięwzięć na etapie tworzenia LSR. Umiejętny dobór wskaźników zwiększa możliwość dobrej orientacji w realizowaniu celów szczegółowych. Poniższa tabela pokazuje jak „LGD - Wokół Łysej Góry” radziła sobie z realizowaniem założonych celów.

Cel ogólny	Cel Szczegółowy	Przedsięwzięcie	Wskaźnik produktu	Jednostka miary	Stan docelowy	2018	2019	2020	2021
	1.1. Wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD - Wokół Łysej Góry	Systemy informacji o produktach, usługach, zasobach lokalnych na obszarze LGD	Liczba systemów/narzędzi informacji	szt.	1	1	1	1	1
		Inwentaryzacja zasobów dziedzictwa lokalnego obszaru LGD i opracowanie koncepcji marki LGD	Liczba opracowań/dokumentacji dotyczących obszaru LGD	szt.	1	1	1	1	1
		Systemy i narzędzia promocji i/lub sprzedaży oferty produktów, usług, zasobów dziedzictwa lokalnego obszaru LGD	Liczba systemów/narzędzi promocji i/lub sprzedaży	szt.	16	20	20	35	35
		Budowa, przebudowa ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Liczba nowych lub zmodernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	szt.	16	9	7	7	11
			Liczba przygotowanych projektów współpracy	szt.	0	0	0	0	0
			Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	szt.	1	0	0	0	1
		Organizacja wydarzeń i działań promujących obszar LSR	Liczba wydarzeń	szt.	16	7	7	17	17
		Rozwój kompetencji i kwalifikacji osób/pracowników sektora turystycznego	Liczba szkoleń	szt.	5	6	6	6	6
		Czas na Świętokrzyskie	Liczba przygotowanych projektów współpracy	szt.	1	1	1	1	1
			Liczba zrealizowanych projektów współpracy	szt.	1	1	1	1	1

	Udział w targach i wydarzeniach promocyjnych	Liczba wydarzeń targowych i promocyjnych wewnątrz i poza obszarem LGD	szt.	5	5	5	5	5	
	Wydawnictwa i materiały promocyjne LGD	Liczba materiałów i wydawnictw promocyjnych	szt.	20 000	20 000	15 300	18 800	19 700	
	Współpraca podmiotów z obszaru objętego LSR w ramach krótkich łańcuchów dostaw lub w zakresie świadczenia usług turystycznych lub w zakresie rozwijania rynków zbytu produktów lub usług lokalnych	Liczba współpracujących podmiotów	szt.	5	20	20	20	20	
		Liczba sieci w zakresie usług turystycznych, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	szt.	1	1	1	1	1	
	1.2. Rozwój gospodarczy obszaru LGD - Wokół Łysej Góry	Uruchamianie działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa	szt.	64	22	14	14	37
			W tym liczba operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa przez osoby z grup defaworyzowanych	szt.	7	20	13	13	33
		Rozwój działalności gospodarczej	Liczba operacji polegających na rozwoju istniejącego przedsiębiorstwa	szt.	13	20	11	11	11
		Kreator przedsiębiorczości	Liczba zrealizowanych projektów współpracy w tym projektów współpracy międzynarodowej	szt.	1	1	1	1	1
		Integracja branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru	Liczba wydarzeń	szt.	3	3	3	3	3
1.3. Rozwój społeczny obszaru LGD - Wokół Łysej Góry	Lokalny system wsparcia rozwoju kapitału ludzkiego (sektora pozarządowego i podmiotów sektora ekonomii społecznej)	Liczba systemów/narzędzi wsparcia rozwoju kapitału ludzkiego na obszarze LGD	szt.	3	1	1	1	1	
	Systemy promocji i informacji dla mieszkańców wewnątrz obszaru LGD	Liczba wdrożonych systemów promocji i informacji wewnątrz obszaru LGD	szt.	1	1	1	1	1	
	Budowa lub przebudowa infrastruktury kulturalnej oraz wyposażenie podmiotów działających w sferze kultury, tym w obszarze ochrony środowiska czy przeciwdziałania zmianom klimatycznym	Liczba podmiotów działających w sferze kultury, które otrzymały wsparcie w ramach realizacji LSR	szt.	7	12	7	7	7	

	Szkolenia i warsztaty w zakresie podwyższania kompetencji społecznych, aktywizacyjnych i zawodowych mieszkańców obszaru LGD, zwłaszcza dla grup defaworyzowanych	Liczba zorganizowanych szkoleń/kursów/warsztatów	szt.	10	14	14	14	14
	Szkolenia, warsztaty, kursy, dotyczące walorów przyrodniczych, historycznych, kulturowych i tradycji oraz innych potencjałów obszaru, w tym w obszarze ochrony środowiska czy przeciwdziałania zmianom klimatycznym	Liczba zorganizowanych szkoleń/kursów/warsztatów	szt.	32	40	20	20	80
	Tworzenie i poprawa warunków prowadzenia aktywności społecznej przez mieszkańców obszaru LGD	Liczba wspartych podmiotów w zakresie prowadzenia aktywności społecznej, w tym kulturalnej	szt.	7	14	7	7	7
	Tworzenie i rozwój usług społecznych i pro-zdrowotnych na obszarze LSR, szczególnie wobec grup defaworyzowanych	Liczba usług społecznych i pro-zdrowotnych	szt.	35	25	25	25	25
	Oferta spędzania wolnego czasu oraz rozwoju zainteresowań	Liczba wydarzeń	szt.	20	0	0	0	0
	Wydarzenia integrujące społeczność lokalną	Liczba wydarzeń	szt.	20	16	16	16	16
	Działania służące aktywizacji społeczności lokalnej dla realizacji strategii	Liczba wydarzeń aktywizujących mieszkańców	szt.	14	14	10	14	10
	Strefy aktywności	Liczba zrealizowanych projektów współpracy	szt.	1	-	-	-	0
	Podnoszenie wiedzy i świadomości społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska	Liczba operacji obejmujących działania podnoszące wiedzę i świadomość społeczności w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych	szt.	1	-	-	-	0
		Liczba zrealizowanych projektów współpracy	szt.	1	-	-	-	0

Tabela 2. Rzeczowy postęp w realizacji LSR w „LGD Wokół Łysej Góry”.

Realizacja rzeczowa LSR jest zadowalająca i planowa, a poziom osiągniętych wskaźników jest w wielu przypadkach wyższy od wartości docelowych. Pełnym sukcesem należy nazwać realizację pierwszego celu dotyczącego wzrostu atrakcyjności turystycznej obszarów. Osiągnięto czy przekroczone zdecydowaną większość wskaźników. Przygotowano więc system/narzędzie informacji o produktach, usługach i zasobach lokalnych, opracowano dokumentację dotyczącą obszaru LGD, a także systemy/narzędzia promocji i/lub sprzedaży. Zorganizowano też wszystkie zaplanowane wydarzenia i działania promujące obszar LSR oraz szkolenia mające na celu rozwój kompetencji i kwalifikacji pracowników sektora turystycznego. LGD „Wokół Łysej Góry” wzięła udział w zaplanowanych targach i wydarzeniach promocyjnych, wydała materiały i wydawnictwa promocyjne. Powodzeniem zakończyły się też operacje w ramach współpracy podmiotów z obszaru objętego LSR w ramach krótkich łańcuchów dostaw lub w zakresie świadczenia usług turystycznych lub w zakresie rozwijania rynków zbytu produktów lub usług lokalnych. Pełnym sukcesem zakończył się projekt współpracy „Czas na Świętokrzyskie”. Do dokończenia pozostały brakujące przedsięwzięcia dotyczące nowych/modernizowanych obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz projekt współpracy związany z tym zagadnieniem.

Realizacja drugiego celu, dotyczącego rozwoju przedsiębiorczości również przebiega bez większych problemów. Brak osiągnięcia wskaźników, zwłaszcza w przypadku operacji polegających na utworzeniu nowego przedsiębiorstwa, wynika z przeznaczenia kolejnych środków na cieszące się dużym zainteresowaniem przedsięwzięcia i zaplanowane w tym obszarze kolejne nabory wniosków ze środków z bonusu. Zrealizowano już zaplanowane operacje dedykowane stricte dla grup defaworyzowanych, a także projekt współpracy „Kreator przedsiębiorczości” i wydarzenia służące integracji branż mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru.

W trzecim celu szczegółowym dotyczącym rozwoju społecznego również wskaźniki prezentują się imponująco. Zakończono realizację wdrożenia systemów promocji i informacji wewnątrz obszaru LGD, wsparcia podmiotów działających w sferze kultury i wsparcia rozwoju kapitału ludzkiego. Przekroczone stan docelowy w przypadku szkoleń, warsztatów i kursów w zakresie podwyższania kompetencji społecznych, aktywizacyjnych i zawodowych mieszkańców, a także dotyczących walorów przyrodniczych, historycznych, kulturowych i tradycji. Wsparto podmioty w zakresie prowadzenia aktywności społecznej oraz stworzono

usługi społeczne i prozdrowotne. Udało się zorganizować wydarzenia integrujące społeczność lokalną i służące aktywizacji społeczności lokalnej dla wykonania strategii. Do realizacji pozostały nowo zaplanowane wydarzenia związane z ofertą spędzania wolnego czasu i rozwoju zainteresowań, a także związane z podnoszeniem wiedzy i świadomości społecznej w zakresie ochrony środowiska.

Poniższa tabela pokazuje jak przedstawiają się kwestie dotycząca przyznania i wypłaty środków.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	suma
Wybrane operacje	150 000,00	15 659 470,35	540 296,53	3 236 159,46	3 835 774,60	0,00	23 421 700,94
Podpisane umowy	0,00	3 454 518,00	3 135 586,00	656 726	169 369,00	2 219 699,00	9 635 898,00
Rozliczone operacje	0,00	297 676,00	3 152 594,00	2 115 143,19	231 811,00	1 324 300,00	7 121 524,19

Tabela 3. Finansowy postęp w realizacji LSR.

Plan finansowy realizowano zgodnie z założeniami i nie odnotowano większych problemów w tym aspekcie. Warto zwrócić uwagę, że o ile w 2016 roku wartość wybranych operacji do realizacji wyniosła jedynie 150 000 zł, to już kolejnym roku ponad 15,5 mln i ta dobra tendencja w kolejnych latach w mniejszych czy większym stopniu się utrzymywała. W konsekwencji nie ma większych obaw co do realizacji wskaźników. Warto też podkreślić, że w opinii przedstawicieli LGD cele zostały dobrane bardzo dobrze i należy je kontynuować. Zwłaszcza że przyniosły już szereg pozytywnych rezultatów.

5.4. Projekty współpracy

LGD zrealizowała albo jest w trakcie realizacji pięciu projektów współpracy. Pierwszy z nich to „**Kreator przedsiębiorczości**”. Trwał on od lipca 2018 do września 2020 roku. Wzięło w nim udział 20 krajowych partnerów i jeden zagraniczny (Słowacja). Celem działań było stworzenie warunków do powstania stabilnych mikroprzedsiębiorstw i podmiotów ekonomii społecznej, rozwój istniejących firm oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród dzieci i młodzieży. W ramach projektu utworzono Lokalne Centrum Wspierania Przedsiębiorczości za pomocą którego osoby pragnące założyć działalność gospodarczą otrzymywały profesjonalną wiedzę na bezpłatnych szkoleniach, zaś przedsiębiorcy prowadzący już swoje firmy mieli możliwość uzyskania doradztwa podatkowo-księgowego, prawnego i dotyczącego pozyskiwania zewnętrznych funduszy. Dokonano również rekrutacji 10 osób, które otrzymały dofinansowanie na kurs zawodowy. Dodatkowo zorganizowano warsztaty z gier strategicznych dla dzieci i młodzieży oraz wyjazd na obóz szkoleniowy z zakresu przedsiębiorczości. Całkowity budżet projektu wyniósł 2 962 842,00 zł, a udział finansowy „LGD Wokół Łysej Góry 189 998,00 zł.

Drugi projekt „**Czas na Świętokrzyskie**” realizowano od marca 2018 do lutego 2019 roku. Wzięło w nim udział 7 krajowych partnerów. W ramach projektu wykonanych zostało 7 15-minutowych filmów promujących walory turystyczno-krajoznawcze, kulturowe, atrakcje turystyczne, bazę noclegową i gastronomiczną siedmiu partnerskich Lokalnych Grup Działania. Filmy te umieszczono na stronach internetowych poszczególnych LGD-ów, urzędów miast i gmin oraz przedstawicieli sektora turystycznego, a także emitowano na stoisku podczas imprezy targowej i przygotowano edycję DVD. W ramach działań dokonano też zakupu wózka, stołów, ławek i namiotu cateringowego. Całkowity budżet projektu wyniósł 318 591,62 zł, a udział finansowy „LGD Wokół Łysej Góry” 49 866,00 zł.

Kolejny z projektów to „**Marsz po zdrowie**”, który realizowano od kwietnia do października 2019 roku. Wzięło w nim udział 8 krajowych partnerów. Polegał na wytyczeniu i oznakowaniu szlaków nordic walking oraz przygotowaniu na ich potrzeby tablic z mapami, ćwiczeniami i instruktażem do samodzielnego uprawiania tej aktywności. Wydano także materiały promocyjne (mapy, przewodniki, broszury), zorganizowano bezpłatne imprezy rajdowe. Dzięki takim działaniom można mówić o promocji terenu gmin LGD oraz promocji

zdrowego stylu życia. Całkowity budżet wyniósł 1 424 283,48 zł, a udział „LGD Wokół Łysej Góry” - 140 000 zł.

Realizację projektu „**Strefy aktywności**” rozpoczęto w grudniu 2020, a planowana data zakończenia to grudzień 2022. Bierze w nim udział 4 krajowych partnerów. Celem działań jest stworzenie miejsc i warunków aktywności oraz nowych możliwości aktywnego spędzania wolnego czasu dla mieszkańców i turystów na obszarze LGD. W ramach projektu zaplanowano utworzenie siedmiu stref aktywności w każdej gminie na obszarze „LGD Wokół Łysej Góry”. Z środków powstały między innymi centra aktywności lokalnej, miejsce odpoczynku turystów, miejsca obsługi rowerzysty. Wszystko przy wykorzystaniu lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturalnych i społecznych. Całkowity budżet projektu wynosi 2 762 798,64 zł, a udział finansowy „Wokół Łysej Góry” 547 000,99 zł.

Ostatni z projektów to „**EKOlogiczni Liderzy LGD**”. Jego realizacja rozpoczęła się w marcu 2022 roku, a planowana data zakończenia to czerwiec 2023 roku. Projekt realizowany jest przez 5 partnerów z obszaru województwa świętokrzyskiego. Celem działań jest edukacja, promocja i wsparcie działań pozytywnie wpływających na ochronę środowiska oraz przeciwdziałanie zmianom klimatu na obszarze partnerstwa. Zaplanowano w jego ramach między innymi kampanię edukacyjną wśród dzieci i młodzieży („Zrezygnuj z kupowania wody - Chroń siebie i środowisko”), konkursy EKOlider i EKOlider - GOLDSTAR na terenie LGD. Całkowity budżet wynosi 1 343 728,00 zł, a udział finansowy „LGD - Wokół Łysej Góry” - 264 936,00 zł.

Warto podkreślić, że projekty współpracy idealnie wpasowują się w cele określone w LSR. Dotyczą one priorytetowych kwestii, czyli przedsiębiorczości, kapitału społecznego, infrastruktury rekreacyjnej i ekologii.

5.5. Działanie poza RLKS

„LGD Wokół Łysej Góry” realizuje projekty poza RLKS i stara się o pozyskiwanie środków. Odpowiadają one na potrzeby jakie zostały wyrażone w LSR. Zwraca uwagę działanie sfinansowane z środków Regionalnego Programu Operacyjnego województwa świętokrzyskiego. Realizowano je od marca do czerwca 2018 roku. Celem było pobudzenie

przedsiębiorczości poprzez zwiększenie liczby mikroprzedsiębiorstw tworzących przez osoby bezrobotne i nieaktywne zawodowo i przez osoby odchodzące z rolnictwa na obszarze gmin województwa świętokrzyskiego obejmujących działalność 14 LGD-ów będących realizatorami projektu. Działanie polegało przede wszystkim na wsparciu dla 10 osób, które w ramach projektu otrzymały: szkolenia z zakresu zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej, profesjonalne doradztwo, wsparcie finansowe na rozwój przedsiębiorczości, wsparcie pomostowe. Kwota całego projektu wyniosła 4 759 873.

Inne ciekawe i potrzebne działanie miało związek z pandemią. Realizowano je od lipca do września 2020 roku z Programu Wsparcia Doraźnego Organizacji Pozarządowych w Zakresie Przeciwdziałania Covid-19. Projekt pozwolił na zapewnienie płynności realizacji bieżących zadań LGD, jak i działań planowanych w najbliższej przyszłości, w tym ogłaszania konkursów zgodnie z harmonogramem oraz zapewnienia stałego kontaktu z obecnymi i przyszłymi beneficjentami, zarówno przedsiębiorcami, jak i podmiotami sektora ekonomii społecznej. Z środków zakupiono laptop, urządzenie wielofunkcyjne, smartfon i środki ochrony osobistej pozwalające na bezpieczną obsługę beneficjentów czy wnioskodawców.

Działania poza RLKS miały charakter też zdecydowanie bardziej „miękki”. Wykaz tego rodzaju operacji zamieszczono w poniższej tabeli.

Program/fundusz	Data realizacji	Działanie	Budżet projektu/działania
Środki Starostwa Powiatowego w Skarżysku	2016	Kiermasz Wielkanocny	Wartość całkowita oferty: 2500,00 zł; wartość dofinansowania: 1800,00 zł
Środki Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich w Warszawie	2016	Przeprowadzenie testu wypracowanych w projekcie Fair Village modułów szkoleniowych (moduł owoce)	Wartość całkowita oferty: 1 000 zł.
Środki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego	2016	VI Ogólnopolski Splyw Kajakowy Lubrzanką	Wartość całkowita oferty: 2523,60 zł; wartość dofinansowania: 904,98zł
Środki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego	2016	II Puchar Gór Świętokrzyskich - Festiwal Biegowy	Wartość całkowita oferty 1251,60 zł; wartość dofinansowania: 999 zł

Środki Ministerstwa Sportu i Turystyki	2016	II Puchar Gór Świętokrzyskich - Festiwal Biegowy	Wartość całkowita oferty 20645,00 zł; wartość dofinansowania: 15000 zł
Środki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego	2017	Świętokrzyski Free Tour	Wartość całkowita oferty: 3800,00 zł; wartość dofinansowania: 3000,00

Tabela 16. Działania poza RLKS.

5.6. Działalność biura LGD

5.6.1. Ogólna organizacja pracy

Biuro ma swoją siedzibę w Bielinach. Zatrudnione są tam dwie osoby: Dyrektor Biura/, Koordynator LSR/. Skuteczność działania biura LGD w ramach animacji, doradztwa i promocji jest wysoka, o czym świadczy duże zainteresowanie zarówno naborami, jak i wydarzeniami promowanymi przez LGD wśród mieszkańców obszaru działania LGD. Można więc stwierdzić, że wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju przebiega prawidłowo między innymi za sprawą sprawnie funkcjonującego biura i obsługi beneficjentów. Duży wpływ ma na to także bardzo udana współpraca między biurem a Radą i Zarządem czy też fakt, iż członkowie organów aktywnie włączają się w przygotowywanie i realizację operacji. Ma to o tyle istotne znaczenie, że liczba zatrudnionych pracowników jest bardzo mała i mogliby oni nie podołać nałożonym zadaniom.

Warto także zwrócić uwagę na aktywność LGD w aspekcie operacji własnych, które wymagają wspólnych działań z różnymi podmiotami z regionu. LGD prowadzi też strefy aktywności w gminach. Między innymi dzięki temu możliwy jest nieustanny kontakt ze społecznościami lokalnymi, co także należy odebrać jak najbardziej pozytywnie, zwłaszcza że pozwala na poznanie ich potrzeb.

5.6.2. Szkolenia pracowników i organów

Duży wpływ na funkcjonowanie Lokalnej Grupy Działania mają szkolenia kierowane do jego przedstawicieli. Poniższe tabele prezentują dane dotyczące szkoleń pracowników LGD oraz członków organów LGD.

Data szkolenia	Temat szkolenia	Liczba przeszkolonych pracowników LGD
28-29.06.2016	Zasady wdrażania i zapisy Lokalnej Strategii Kierowanej przez Społeczność „Lokalnej Grupy Działania – Wokół Łysej Góry”	4
28.06.2017	Praktyczne zastosowanie prawa budowlanego w projektach unijnych	4
22.06.2017	Ocena oddziaływania na środowisko w projektach współfinansowanych ze środków UE.	4
21.06.2017	Działalność gospodarcza. Formy opodatkowania	4
07-08.09.2016	Biznesplan i analiza finansowa przedsięwzięcia	3
29.06.2017	Przekazywanie, rozliczanie i kontrola dotacji	4
21.10.2016	Zasady wypełniania wniosków oraz załączników, dokumentacji rozliczeniowej operacji w ramach poddziałania „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność”	5
26.05.2017		5
10.05.2018		3
21.06.2019		3
09.03.2020		3
29-30.09.2017	Zasady ewaluacji i monitoringu Lokalnej Strategii Kierowanej przez Społeczność „LGD Wokół Łysej Góry”	4
06.04.2018		2
16.11.2019		3
18.12.2019		1
26.08.2020		3
04.10.2021		3

Tabela 17. Szkolenia dla pracowników LGD.

Data szkolenia	Temat szkolenia	Liczba przeszkolonych pracowników LGD
28-29.06.2016	Zasady wdrażania i zapisy Lokalnej Strategii Kierowanej przez Społeczność „Lokalnej Grupy Działania – Wokół Łysej Góry”	14
21.10.2016	Zasady oceny i wyboru operacji i grantów do finansowania	21
07.12.2017		14
21.11.2018		12

13.02.2019		12
19.06.2019		2
25.06.2019		7
09.06.2020		10

Tabela 18. Szkolenia członków organów LGD.

Przedstawiciele LGD uznają za szkolenia za bardzo ważne. Dotyczyło to przede wszystkim początkowego okresu programowania, kiedy niezbędne było zapoznanie się z ogólnymi zasadami wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. W późniejszym etapie za istotne uznano szkolenia aktualizujące stan wiedzy. Warto zauważyć, że część szkoleń dotyczyła bardziej szczegółowych kwestii, jak np. praktycznego zastosowania prawa budowlanego w unijnych projektach czy oceny oddziaływania na środowisko w projektach współfinansowanych z środków UE. Członkowie LGD uznali bowiem, że elementarna wiedza w zakresie tych tematów jest niezbędna, by w odpowiedni sposób realizować nałożone zadania.

5.6.3. Realizacja planu komunikacji

Komunikacja stanowi niezbędny warunek do osiągnięcia założonych efektów w procesie tworzenia i wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. W tym aspekcie podstawą jest obustronność i ciągłość wpływająca na pozyskiwanie zwrotnych informacji czy zapewniająca transparentność działań. Podstawowymi celami działań komunikacyjnych jest konsultowanie z mieszkańcami obszaru zapisów LSR (w zakresie monitorowania i ewaluacji), jak i bieżące informowanie potencjalnych wnioskodawców o typach operacji, zasadach i kryteriach udzielania wsparcia z budżetu LSR. Bazą do tych działań jest plan komunikacji, którego szczegóły zaprezentowano w poniższej tabeli.

Działanie komunikacyjne	Zadania i wskaźniki	2016	2017	2018	2019	2020	2021
-------------------------	---------------------	------	------	------	------	------	------

	Zamieszczanie informacji na tablicach informacyjnych na terenie LGD	3	14	3	4	3	03
	Ogłoszenia na tablicach informacyjnych w siedzibach instytucji użyteczności publicznej	3	14	3	4	3	03
Monitoring i ewaluacja	Spotkania z mieszkańcami obszaru LGD /spotkania o charakterze konsultacyjnym/	0	7	4	1	1	1
	Ankiety	1	1	1	1	1	1
	Dyżur członka Zarządu LGD	realizacja ciągła	realizacja ciągła	realizacja ciągła	realizacja ciągła	realizacja ciągła	realizacja ciągła
	Dyżur pracownika biura LGD w każdej gminie objętej LSR	realizacja ciągła	realizacja ciągła	realizacja ciągła	realizacja ciągła	realizacja ciągła	realizacja ciągła
	Artykuły na stronie internetowej LGD lub gmin należących do LGD	3	3	3	3	3	3
	Informacje na portalach społecznościowych	3	3	3	3	3	3
Kampania informacyjna i promocyjna LGD	Artykuły na stronie internetowej LGD lub gmin należących do LGD	1	1	1	1	1	1
	Informacje na portalach społecznościowych	4	4	4	4	4	4
	Wydawnictwa i materiały promocyjne LGD	7600	2400	800	4500	3500	1200
	Systemy promocji i informacji dla mieszkańców wewnątrz obszaru LGD	0	0	0	1	0	0
	Wydarzenia z udziałem LGD (na zewnątrz i wewnątrz LGD)	5	4	2	1	0	0

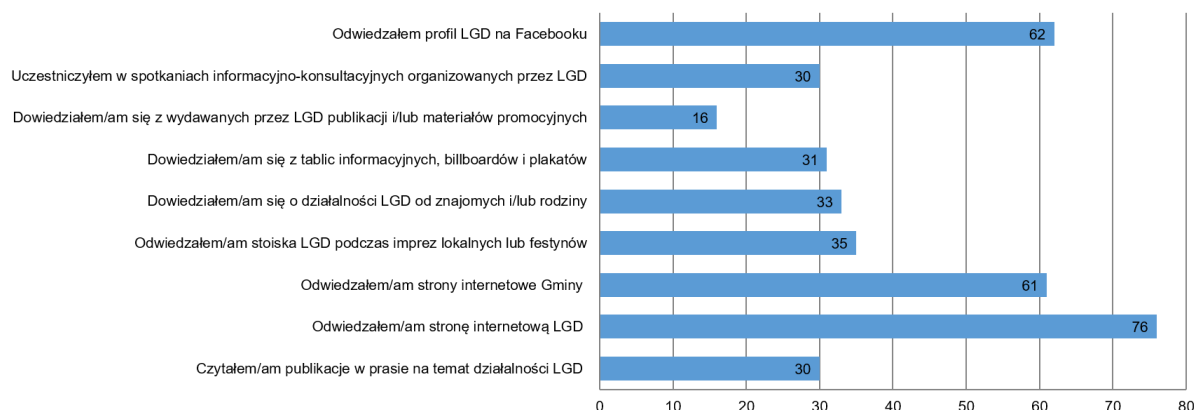
Tabela 49. Wdrażanie planu komunikacji przez „LGD Wokół Łysej Góry”.

Plan komunikacji „LGD - Wokół Łysej Góry” przygotowano z udziałem lokalnej społeczności. Działania komunikacyjne podzielono na kampanię informacyjną dotyczącą podstawowych założeń i efektów wdrażania LSR, spotkania informacyjne dotyczące zasad aplikowania, monitoring i ewaluację oraz kampanie informacyjne i promocyjne LGD. Zwraca uwagę bardzo duża ilość zaplanowanych i realizowanych działań. Mimo wszystko wykonywano je zgodnie z założonym planem. W ramach działań komunikacyjnych sięgano po sprawdzone rozwiązania jak ogłoszenia w radio, artykuły na stronach internetowych i w portalach społecznościowych, spotkania aktywizujące, ogłoszenia na tablicach informacyjnych czy uczestnictwo w rozmaitych wydarzeniach. Warto zwrócić uwagę, że „LGD

Wokół Łysej Góry" wykorzystywała także bardziej nowatorskie metody, jak np. sms-owy system powiadamiania mieszkańców. Przedstawiciele LGD zwracają uwagę, że działań komunikacyjnych było zbyt dużo i niektóre z nich okazały się mało efektywne, jak np. stałe dyżury członków LGD w poszczególnych gminach, zwłaszcza w okresie, gdy nie było ogłaszanych naborów. W rezultacie słusznie zrezygnowano z części działań, które nie przynosiły oczekiwanych efektów i w dużej mierze okazywały się „stratą czasu”. Pewne zmiany wymusiła także pandemia, na co wpływ miał fakt, iż biuro zlokalizowane jest przy Centrum Kultury i konieczne było zrezygnowanie z kontaktów osobistych.

Nawiązując do planu komunikacyjnego, warto sprawdzić opinie samych mieszkańców gmin obszaru LGD na temat komunikacji. W 2021 roku w ankiecie zadano pytanie o rozpoznawalność „LGD Wokół Łysej Góry”. Spośród 131 badanych mieszkańców, aż 94% wybrało odpowiedź twierdzącą, a 6% stwierdziło, że nigdy nie słyszało o LGD. W dalszej kolejności postanowiono sprawdzić, w jaki sposób dotarły do mieszkańców informacje na temat działań podejmowanych przez LGD.

W jaki sposób dotarły do Pana/i informacje na temat działań podejmowanych przez LGD? (n=131)

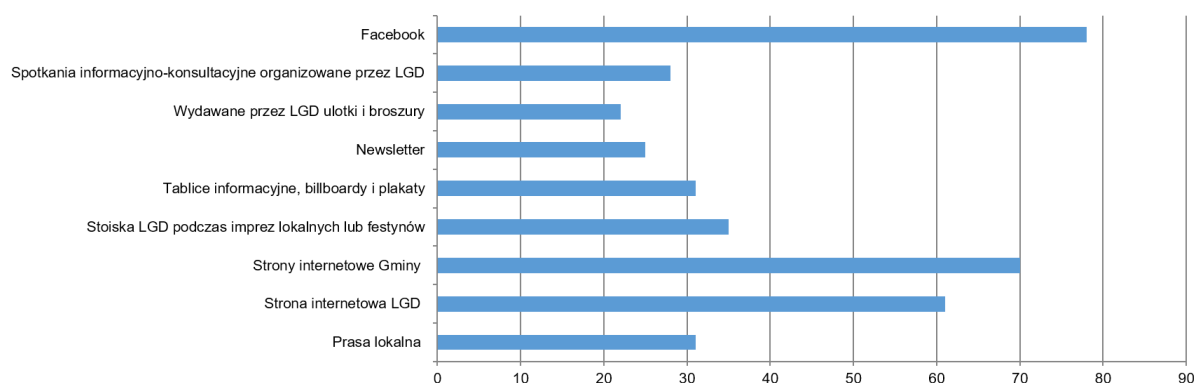
Wykres 1. Metody docierania informacji o „LGD Wokół Łysej Góry” do mieszkańców obszaru.

Dane z powyższego wykresu pokazują, iż przygotowany plan komunikacji był efektywny. Najwięcej mieszkańców gmin obszaru LGD biorących udział w badaniu wskazało, iż źródłem informacji o LGD była strona internetowa LGD (76), profil LGD na Facebooku (62) i strona internetowa gminy (61). Nowoczesne metody komunikacji okazały się więc dominujące. W dalszej kolejności znalazło się odwiedzanie stoisk LGD w trakcie imprez

lokalnych czy festynów (35), „marketing szeptany” (33), tablice informacyjne, billboardy i plakaty (31). Sprawdziły się też spotkania informacyjno-konsultacyjne (30) oraz publikacje w prasie na temat działalności LGD (30). Zdecydowanie najmniej osób wskazało jako źródło informacji wydawane przez LGD publikacje i/lub materiały promocyjne (16).

W kolejnym pytaniu poproszono mieszkańców o wskazanie, które kanały komunikacji LGD powinna wykorzystywać w przyszłości, by dotrzeć z informacjami o swej działalności.

Które kanały komunikacji LGD powinna wykorzystywać, żeby w najskuteczniejszy sposób dotrzeć do Pana/i z informacjami o swojej działalności? (n=131)

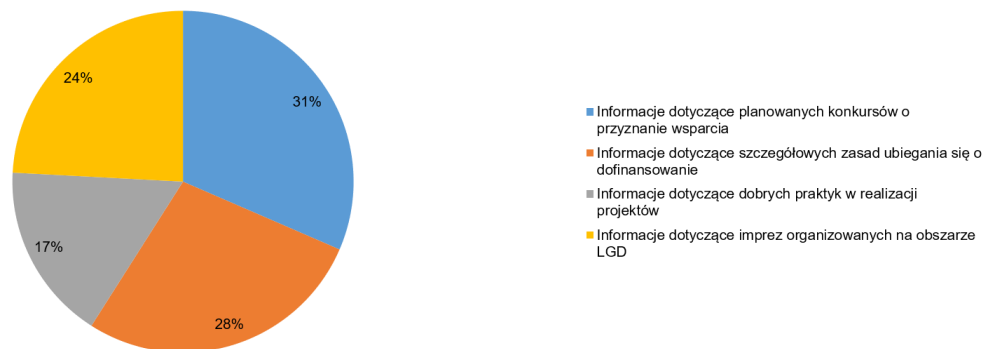

Wykres 2. Najefektywniejsze metody docierania informacji o „LGD Wokół Łysej Góry” w opinii mieszkańców obszaru.

Mieszkańcy obszaru LGD wskazali, że nowoczesne metody należą do najskuteczniejszych sposobów dotarcia do informacji o działalności LGD. Zdecydowana większość ankietowanych wskazała Facebook, stronę internetową LGD oraz stronę internetową gminy. W dalszej kolejności znalazły się odwiedzanie stoisk LGD w trakcie imprez lokalnych, tablice informacyjne i plakaty oraz artykuły w prasie lokalnej. Mniej osób za istotne uznało spotkania informacyjno-konsultacyjne i newsletter. Jako najmniej przydatne uznane zostały wydawane przez LGD ulotki i broszury.

W kolejnym pytaniu postanowiono zbadać opinie na temat tego, jakiego rodzaju informacje LGD powinno przekazywać.

**Jakiego rodzaju informacje wg Pana/Pani, LGD powinno przekazywać?
(n=131)**

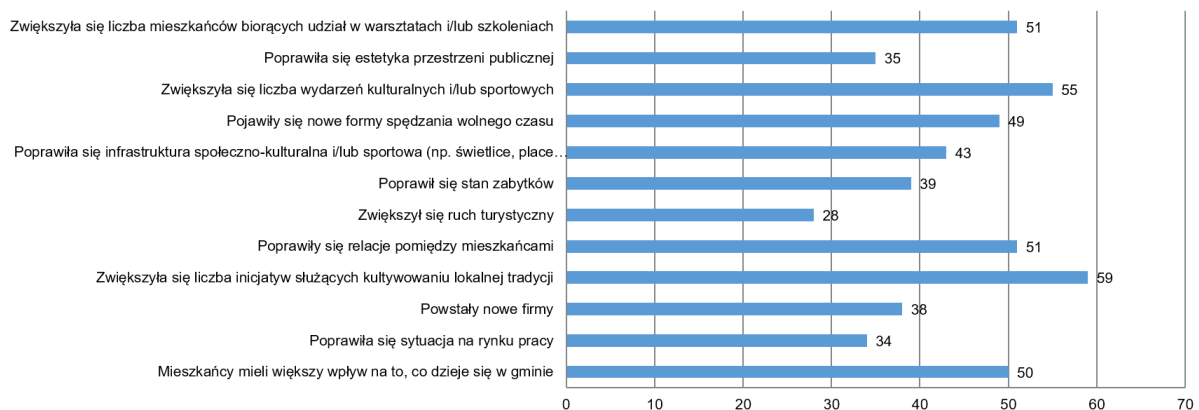

Wykres 3. Najważniejsze rodzaje przekazywanych przez „LGD Wokół Łysej Góry” informacji w opinii mieszkańców obszaru.

W opinii respondentów „LGD Wokół Łysej Góry” powinna przekazywać mieszkańcom informacje dotyczące różnych aspektów wdrażania LSR. Powyższy wykres pokazuje, że nie ma znaczącej przewagi któregoś z typów informacji, o które respondenci byli pytani. Badani chcieliby otrzymywać informacje o planowanych konkursach, szczegółowych zasadach ubiegania się o dofinansowanie, informacje o dobrych praktykach w realizowaniu projektów oraz dotyczące imprez organizowanych na obszarze LGD.

W badaniach przeprowadzonych w 2021 roku mieszkańców zapytano także o opinie na temat zmian, jakie zaszły w gminach na przestrzeni ostatniego roku. Szczegóły obrazuje poniższy wykres.

Czy w Pana/i gminie w ciągu ostatniego roku zaszły zmiany w wymienionych poniżej obszarach? (n=131)

Wykres 4. Dostrzegane zmiany w gminie w ostatnim roku.

Mieszkańcy obszaru objętego działaniem „LGD Wokół Łysej Góry”, którzy wzięli udział w badaniu, zauważyli zmiany na obszarze działania LGD, głównie w zakresie zwiększenia liczby inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji (59 badanych), zwiększenia liczby wydarzeń kulturalnych i/lub sportowych (55) oraz w zwiększeniu się liczby mieszkańców biorących udział w warsztatach i szkoleniach, a także poprawie relacji między mieszkańcami (po 51). Inne zmiany w zakresie, które również dostrzegli badani dotyczą powiększenia wpływu mieszkańców na sprawy dotyczące gminy (50), pojawienia się nowych form spędzania wolnego czasu (49), poprawy infrastruktury społeczno – kulturalnej i sportowej (43), poprawy stanu zabytków (39), powstania nowych firm (38), poprawy estetyki przestrzeni publicznej (35), poprawy sytuacji na rynku pracy (34). Najmniej beneficjentów wskazało zwiększenie się ruchu turystycznego (28). Można więc stwierdzić, że respondenci uznali, że realizacja Lokalnej Strategii Rozwoju przyczynia się do zmian zachodzących na omawianym obszarze i dlatego zasadnym wydaje się kontynuowanie wszelkich działań zapisanych w Strategii.

5.6.4. Doradztwo

Doradztwo bezpośrednio stanowi jedno z najistotniejszych elementów funkcjonowania biura LGD. Dane dotyczące działań podejmowanych w tym zakresie zaprezentowano w poniższej tabeli.

	Dane na dzień					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
podmioty, którym udzielono indywidualnego doradztwa	283	158	1	96	91	0
podmioty, którym udzielono indywidualnego doradztwa i które złożyły wniosek o przyznanie pomocy	45	58	1	60	78	0
podmioty, którym udzielono indywidualnego doradztwa i które zawarły umowy o przyznanie pomocy	0	22	18	19	45	23

podmioty fizyczne	276	124	0	79	49	0
Instytucje	7	34	1	17	2	0
ŁĄCZNIE	283	158	1	96	91	0

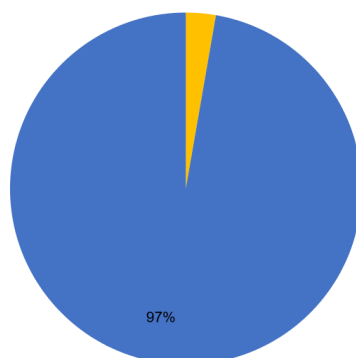
Tabela 20. Doradztwo w biurze „LGD Wokół Łysej Góry”.

Biuro LGD prowadzi doradztwo systematycznie i jest ono skierowane do wszystkich potencjalnych beneficjentów. Należy zauważyć, że liczba porad jest adekwatna do liczby ogłaszanych konkursów. Zdecydowanie częściej z doradztwa korzystają podmioty fizyczne, w mniejszym stopniu instytucje.

W 2021 roku przeprowadzono badania ankietowe dotyczące oceny świadczonego doradztwa. Pierwszą poruszoną kwestią była odpowiedź na pytanie, na ile zakres udzielanych porad spełnił oczekiwania.

Na ile zakres udzielonych porad spełnił Pana/Pani oczekiwania (proszę zakreślić w koło odpowiednią cyfrę, gdzie 1 - zupełnie nie spełnił, 5 - całkowicie spełnił)? (n=73)

■ zupełnie nie spełnił ■ raczej nie spełnił ■ trudno powiedzieć ■ raczej spełnił ■ całkowicie spełnił

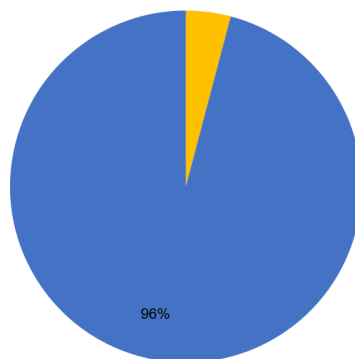

Wykres 5. Spełnienie oczekiwań w zakresie udzielonych porad w opinii respondentów.

Wyniki okazują się bardzo pozytywne i aż 97% ankietowanych stwierdziło, zakres udzielonych porad całkowicie spełnił oczekiwania, a 3% respondentów wskazało „iż raczej spełnił”. Nikt nie wyraził w tej kwestii negatywnej opinii. W kolejnym pytaniu postanowiono zbadać opinię na temat przydatności udzielonych porad.

W jakim stopniu uważa Pan/Pani udzielone porady za przydatne (proszę zakreślić w koło odpowiednią cyfrę, gdzie 1 – zupełnie nieprzydatne, 5 - bardzo przydatne)? (n=73)

■ zupełnie nieprzydatne ■ raczej nieprzydatne ■ trudno powiedzieć ■ raczej przydatne ■ bardzo przydatne

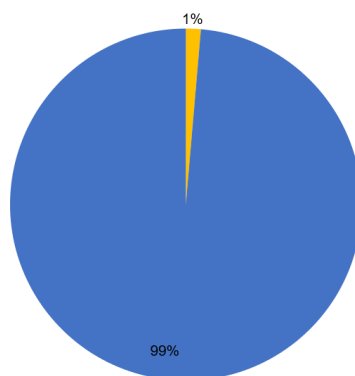

Wykres 6. Przydatność udzielonych porad w opinii respondentów.

Niemal wszyscy ankietowani (96%) uznali, że udzielone porady okazały się bardzo przydatne, a pozostali (4%) stwierdzili, iż były one raczej przydatne. W tym przypadku również nikt nie wyraził negatywnej opinii. W kolejnym pytaniu respondenci oceniali przygotowanie merytoryczne doradców.

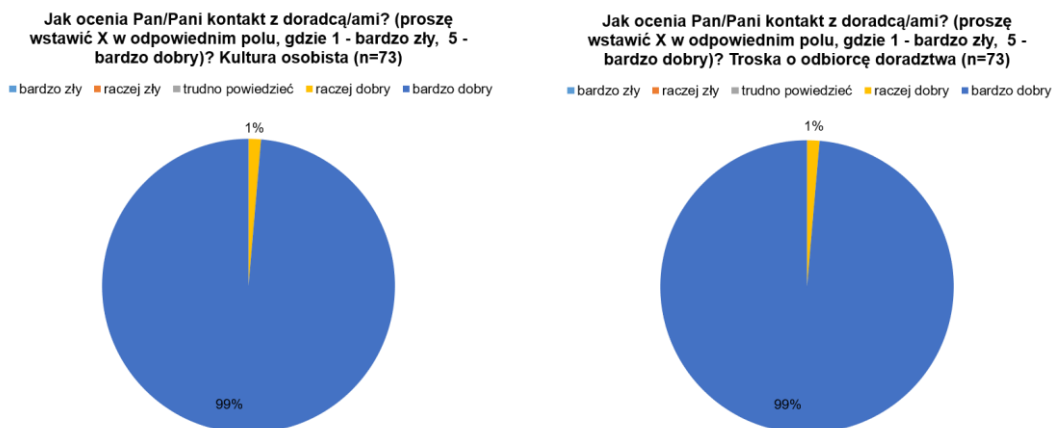
Jakie było Pana/Pani zdaniem przygotowanie merytoryczne (wiedza, fachowość, kompetencje) doradcy/ców (proszę zakreślić w koło odpowiednią cyfrę, gdzie 1 - bardzo słabe, 5 - bardzo dobre)? (n=73)

■ bardzo słabe ■ raczej słabe ■ trudno powiedzieć ■ raczej dobre ■ bardzo dobre

Wykres 7. Ocena przygotowania merytorycznego doradców.

Ocena przygotowania merytorycznego doradców jest wręcz idealna – 99% respondentów oceniło ją bardzo dobrze, a 1% dobrze. Następną kwestią poddaną badaniom był kontakt z doradcami.

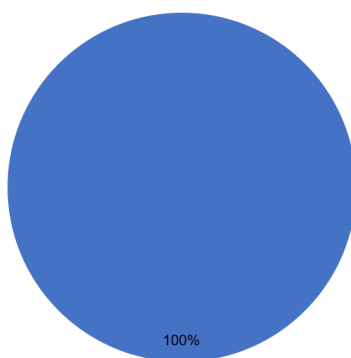

Wykres 8. Ocena kontaktu z doradcami.

Idealnie oceniony został też kontakt z doradcami – 99% respondentów oceniło ją bardzo dobrze i to zarówno w przypadku troski o odbiorcę doradztwa, jak i kultury osobistej. Tutaj podobnie, jak w poprzednich pytaniach, nikt nie wypowiedział się krytycznie. Kolejną badaną kwestią dotyczyła zaangażowania w pomoc odbiorcy doradztwa.

Jak ocenia Pan/Pani kontakt z doradcą/ami? (proszę wstawić X w odpowiednim polu, gdzie 1 - bardzo zły, 5 - bardzo dobry)? Zaangażowanie w pomoc odbiorcy doradztwa (n=73)

■ bardzo zły ■ raczej zły ■ trudno powiedzieć ■ raczej dobry ■ bardzo dobry

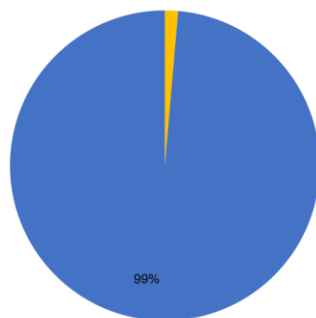
Wykres 9. Ocena zaangażowania w pomoc odbiorcy doradztwa.

Wszyscy respondenci ocenili bardzo pozytywnie zaangażowanie doradców z „LGD Wokół Łysej Góry” w pomoc odbiorcy. W innym pytaniu wszyscy ankietowani stwierdzili,

iż uzyskali każdą niezbędną informację jakiej oczekiwali. Potwierdza to więc świetne opinie dotyczące pracy osób zaangażowanych w realizację Lokalnej Strategii Rozwoju. Respondenci zostali też poproszeni o ogólną ocenę udzielonego doradztwa, a wyniki okazały się ponownie idealne. 99% ankietowanych stwierdziło, iż „LGD Wokół Łysej Góry” należy się ocena bardzo dobra, a 1%, że dobra.

Jaka jest Pana/Pani ogólna ocena udzielonego doradztwa?(proszę zakreślić w koło odpowiednią cyfrę, gdzie 1 - niedostateczna, 5 - bardzo dobra) (n=73)

■ niedostateczna ■ mierna ■ dostateczna ■ dobra ■ bardzo dobra

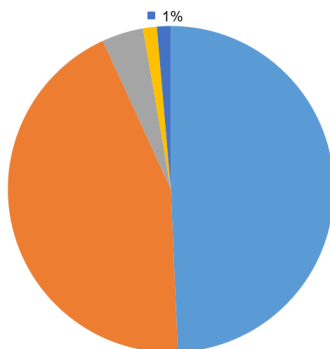

Wykres 10. Ogólna ocena udzielonego doradztwa.

Na zakończenie warto zwrócić uwagę, że z usługi doradztwa korzystano przede wszystkim w etapie pozyskiwanie informacji o możliwości uzyskania pomocy i przygotowania wniosku o przyznanie pomocy.

Na którym etapie przygotowania i/lub realizacji projektu korzystał/a Pan/Pani z usługi doradztwa? (n=73)

■ Informacje nt. możliwości uzyskania pomocy ■ Przygotowanie wniosku o przyznanie pomocy
 ■ Weryfikacja/poprawki do wniosku o przyznanie pomocy ■ Realizacja wniosku
 ■ Rozliczenie projektu/przygotowanie, weryfikacja wniosku o płatność

Wykres 11. Etapy korzystania z doradztwa.

6. Kompleksowa ocena wdrożenia LSR, w tym stopień osiągnięcia celu głównego

6.1. Stopień osiągnięcia celu głównego

Cel ogólny w Lokalnej Strategii Rozwoju określono jako „Zrównoważony rozwój obszaru LGD - Wokół Łysej Góry w oparciu o potencjał i zasoby lokalne”. Dopasowano do niego trzy cele szczegółowe: 1.1. wzrost atrakcyjności turystycznej obszaru LGD – Wokół Łysej Góry, 1.2. rozwój gospodarczy obszaru LGD – Wokół Łysej Góry, 1.3. rozwój społeczny obszaru LGD – Wokół Łysej Góry.

Realizację LSR można określić jest zadowalającą i planową, a poziom osiągniętych wskaźników jest w wielu przypadkach wyższy od wartości docelowych. Dzięki Lokalnej Strategii Rozwoju powstały nowe firmy, a tym samym nowe miejsca pracy. Było to możliwe dzięki przyznanym środkom finansowym na założenie działalności gospodarczej. Ponadto możliwość rozwoju miały także już istniejące firmy. W obszarze turystyki prowadzono głównie działania związane z promocją obszaru, ale też powstały nowe obiekty infrastrukturalne czy nowe miejsca do rekreacji. Warto podkreślić, że również część powstających firm działa w obszarze turystyki i okołoturystycznym (np. rękodzieło, animacje czasu wolnego, noclegi itp.) Dało się też zaobserwować rozwój kapitału społecznego, w czym dużą rolę odegrały działania aktywizacyjne i integracyjne. Co bardzo istotne i dobrze rokujące na przyszłość - zwiększa się aktywność młodych mieszkańców obszaru LGD.

Generalnie postęp realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju nie budzi żadnych zastrzeżeń, a działania LGD Wokół Łysej Góry” niewątpliwie wpływają na osiągnięcie zaplanowanych celów. Wszystkie podejmowane działania mają wpływ na wzrost atrakcyjności turystycznej, rozwój społeczny i gospodarczy a tym samym rozwój zrównoważony obszaru. Warto też podkreślić, że w opinii przedstawicieli LGD same cele zostały dobrane bardzo dobrze i należy je kontynuować.

6.2. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na kapitał społeczny

Kapitałem społecznym nazwiemy formalne i nieformalne powiązania między jednostkami, społeczne związki oraz normy wzajemności i zaufania. Liczne przykłady dowodzą, że brak zaufania skutkuje tym, że ludzie przestają wierzyć w sens działania zespołowego czy też stają się aspołeczni. Można więc stwierdzić, że kapitał społeczny odgrywa kluczowe znaczenia w funkcjonowaniu społeczności.

Działania „LGD Wokół Łysej Góry” służące rozwojowi kapitału społecznego można nazwać dużym sukcesem. Mieszkańcy obszaru przejawiają coraz to większą aktywność. Duży wpływ ma na to wprowadzenie do kryterium oceny wniosków „zaangażowania społeczności lokalnej”. Dodatkowo istotne znaczenie ma „wyłączenie” gmin w starcie w konkursach Lokalnej Grupy Działania. Dzięki temu powstały nowe podmioty ekonomii społecznej, które podejmują współpracę z samorządami. Daje się zaobserwować również większą liczbę osób, które wiedzą na czym polegają inicjatywy społeczne i chętnie się w nie angażują. Warto odnotować, że w ramach przedsięwzięcia „I.III.1 Lokalny system wsparcia rozwoju kapitału ludzkiego (sektora pozarządowego i podmiotów sektora ekonomii społecznej)” został utworzony Punkt doradztwa dla podmiotów sektora pozarządowego oraz sektora ekonomii społecznej, w którym organizacje pozarządowe i ich członkowie, jak również osoby fizyczne chcące założyć np. Stowarzyszenie mogli uzyskać informacje dotyczące nurtujących ich spraw, w tym przede wszystkim pomoc merytoryczną i księgową.

W opinii przedstawicieli LGD w przyszłości być może warto byłoby poświęcić więcej uwagi na działania aktywizacyjne i integracyjne, a w mniejszym stopniu operacjom infrastrukturalnym. Można bowiem mówić o pewnego rodzaju „nasyceń” tymi ostatnimi, a dodatkowo wsparcie na tego rodzaju działania płynie też z innych programów. Niezbędne jest natomiast reagowanie na sytuacje po pandemii, gdzie da się zaobserwować rozluźnienie więzi społecznych, a dodatkowo konieczne są działania zwalczające wykluczenie cyfrowe. W przyszłości niezbędne będą więc na pewno kolejne przedsięwzięcia służące integracji społecznej i wzmocnieniu poczucia jedności i tożsamości, wspieraniu lokalnych liderów i działaczy w organizacjach pozarządowych.

6.3. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na przedsiębiorczość

Ostatnie lata oznaczają pozytywne zmiany na obszarze LGD. Dało się zaobserwować znaczne pobudzenie przedsiębiorczości, co znalazło potwierdzenie w danych Głównego Urzędu Statystycznego. LGD „Wokół Łysej Góry” niewątpliwie wpisała się w ten trend. Nie ulega wątpliwości, że premie na założenie działalności gospodarczej i prowadzone szkolenia odegrały bardzo istotną rolę. Na przestrzeni lat podejmowano działania służące przeznaczaniu kolejnych środków na cieszące się dużym zainteresowaniem przedsięwzięcia. Dzięki temu udało się zrealizować wiele ciekawych operacji. Wystarczy w tym aspekcie zauważyć, że dzięki środkom powstało 46 firm. Zdecydowana większość firm funkcjonuje prężnie do dzisiejszego dnia.

O dużym zainteresowaniu działaniami doskonale świadczy fakt, iż w poprzednim okresie programowania był problem z rozdysponowaniem środków na przedsiębiorczość. W aktualnym nie było z tym żadnych trudności, a nawet, jak twierdzą przedstawiciele LGD, gdyby przeznaczyć cały budżet na tego rodzaju działania, to i tak środki okazałyby się niewystarczające. Duże znaczenie ma tutaj wsparcie ze strony LGD, które zmniejsza obawy wnioskodawców. Optymistyczne jest to, iż po środki sięgają młodzi ludzie, którzy szukają swojego miejsca i ambitnie podchodzą do działań przedsiębiorczych, a dodatkowo mają dobre pomysły i wiedzą, gdzie szukać ewentualnego wsparcia. I tutaj pomocną dłońią jest na pewno „LGD Wokół Łysej Góry”.

Biorąc pod uwagę zgłaszane zapotrzebowanie oraz rezultaty prowadzonych operacji, „LGD Wokół Łysej Góry” powinna w dalszym ciągu dużą wagę przykładac do działań polegających na utworzeniu i rozwoju przedsiębiorstw.

6.4. Ocena wpływu zrealizowanej LSR na turystykę i dziedzictwo kulturowe obszaru

Turystyka stanowi bardzo ważny element działania. LGD starała się uwzględnić zasoby każdej gminy, a prowadzone operacje wpływały na uatrakcyjnianie obszaru. Jest to związane

między innymi z powstaniem nowych obiektów infrastrukturalnych, nowych miejsc turystyki rekreacyjnej, certyfikowanej trasy nordic walking, placów zabaw, siłowni czy słonecznej plaży. Infrastruktura ta jest ogólnodostępna i korzystają z niej zarówno mieszkańcy jak i turyści. Dodatkowo, została zrealizowana operacja własna dla osób związanych z turystyką, m.in. przeprowadzono szkolenia (np. RODO w turystyce). Do innych ciekawych operacji zaliczyć trzeba rozwój gospodarstwa agroturystycznego oferującego różnego rodzaju warsztaty artystyczne i ekologiczne, domki do apiterapii, wypożyczalnię rowerów elektrycznych czy też firm oferujących różnego rodzaju usługi okołoturystyczne. Przedsięwzięć turystycznych nie było jednak na tyle dużo na ile liczyli przedstawiciele LGD, zwłaszcza w przypadku działań z zakresu przedsiębiorczości. Doskonale trzeba jednak zdawać sobie sprawę z tego, że wiążą się z tym bardzo duże koszty i ryzyko, które np. w okresie pandemii trudno było podejmować. Powodem, który na to wpłynął z pewnością była również nadal widoczna sezonowość w turystyce na obszarze Gór Świętokrzyskich.

W kontekście dziedzictwa kulturowego działaniami zajmowały się głównie organizacje pozarządowe w ramach projektów grantowych. Zorganizowano szereg wydarzeń integracyjnych i warsztatów (głównie odpowiadały za to koła gospodyń wiejskich), wsparto podmioty działające w sferze kultury, wykonano prace remontowe i konserwatorskie zabytków, prowadzono działania służące popularyzacji lokalnych produktów, wydano zaplanowane publikacje. Należy podkreślić, iż promocji dziedzictwa lokalnego służyły też realizowane z dużym sukcesem projekty współpracy. W przyszłości przydatna byłaby większa współpraca z gminami w tym zakresie, gdyż ambitniejsze operacje wymagają zdecydowanie większych kosztów.

6.5. Ocena zrealizowanych operacji pod kątem realizacji potrzeb grup defaworyzowanych zdefiniowanych w LSR

Do grup defaworyzowanych, czyli osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, do których skierować należy działania związane z kształtowaniem i promocją postaw przedsiębiorczych, komercjalizacją usług oferty czasu wolnego, a także rozwojem infrastruktury użyteczności publicznej, zaliczono: młodzież, bezrobotnych, w tym

długotrwale bezrobotnych, osoby do 29 roku życia, seniorów, osoby powyżej 50 roku życia, kobiety, osoby niepełnosprawne.

LGD „Wokół Łysej Góry” starała się na wiele sposobów poprawić sytuację przedstawicieli grup defaworyzowanych. Nie było problemów z operacjami dla nich i można stwierdzić, że zostały one dobrane w sposób odpowiedni. Realizowane w ramach LSR działania odpowiadały na potrzeby tych grup. Kobiety, osoby niepełnosprawne oraz osoby po 50 roku życia miały możliwość uczestniczenia w różnorodnych szkoleniach (m.in. florystycznych, muzycznych, wokalnych, chóralnych, pierwszej pomocy, ceramicznych, tanecznych, zasad uprawy roślin ich ochrony i pielęgnacji) oraz wydarzeniach kulturalnych, integracyjnych, sportowych oraz wyjazdach organizowanych ze środków wdrażanych w ramach LSR. W ramach podejmowania oraz rozwoju działalności prowadzonych na obszarze LSR osoby ze wszystkich określonych w LSR grup defaworyzowanych zostały objęte również wsparciem w postaci utworzonych dla nich nowych miejsc pracy. W przyszłości niezbędne jest jednak uwzględnienie sytuacji społeczno-gospodarczej i niezbędne będzie na pewno zaktualizowanie grup. Doskonałym przykładem jest bieżąca sytuacja, gdzie problemem nie jest już bezrobocie, ale raczej brak chętnych do pracy.

6.6. Innowacyjność

Wsparcie przez LGD innowacyjności znalazło swój wyraz w sposobie przygotowania LSR, w celach, przedsięwzięciach LSR oraz w kryteriach lokalnych. Podczas prac nad przygotowaniem Lokalnej Strategii Rozwoju zastosowano innowacyjne metody partycypacji, w tym między innymi forum lokalne, ankiety, wywiady, funkcję „zadaj pytanie”, funkcję „porada on-line”, pasek aktualności LSR-NEWS na [lsl.net.pl](http://lsr.net.pl) – „z ostatniej chwili” w LSR, kalendarium zdarzeń w ramach prac nad LSR, a także stały dostęp grup docelowych do dokumentacji i poradników, w każdej fazie tworzenia i realizacji LSR – Biblioteka LSR „Wiedza, Dokumentacja, Partycypacja”. Można stwierdzić, że portal lsl.net.pl skonstruowano jako innowacyjne, bardzo nowoczesne i w pełni funkcjonalne narzędzie w celu zachęcenia grup docelowych do współpracy w ramach tworzenia LSR.

Innowacyjność była też istotnym kryterium wyboru operacji. Oceniano ją w odniesieniu do obszaru LGD jako „zastosowanie po raz pierwszy opracowanych przez beneficjenta rozwiązań lub pomysłów i rozwiązań znanych i stosowanych na innych obszarach, jednak mających charakter innowacji na terenie LGD w zakresie: nowatorskiego sposobu wykorzystania zasobów lokalnych i/lub rozwoju nowych rodzajów produkcji i usług, zaspokojenia potrzeb, które były pomijane w dotychczasowych działaniach i/lub modernizacji tradycyjnych form technologii i/lub rozwoju nowych funkcji obszaru i/lub nowego sposobu angażowania społeczności lokalnej w rozwój i/lub nowych rozwiązań organizacyjnych i/lub zastosowania nowych technik marketingowych i/lub produktu i/lub procesu i/lub usługi i/lub maszyn lub urządzeń i/lub zastosowanej technologii /lub organizacji pracy”. Oceny dokonywali członkowie Rady wykorzystując swoją wiedzę i doświadczenie.

Generalnie brakowało we wnioskach projektów zawierających innowacje technologiczne czy procesowe, ale miało to głównie związek ze zbyt niskim dofinansowaniem na tego rodzaju inicjatywy, ale również z faktem, że obszar jest ubogi w firmy produkcyjne. Dominowała w konsekwencji innowacja w skali lokalnej, co jednak dało możliwość realizacji projektów ciekawych i przede wszystkim potrzebnych. Innowacyjność łączyła się z dużą kreatywnością ze strony wnioskodawców, ale w większości przypadków była to kreatywność jak najbardziej pozytywna. Proponowano więc rozwiązania mające na celu np. usprawnienie pracy. Dominowały innowacyjne usługi, w tym proponowano nowoczesne formy marketingu, na co niewątpliwie wpływ miał fakt, iż po środki w dużej mierze sięgały młode osoby doskonale zdające sobie sprawę z istoty promocji. W niewielkim stopniu innowacje dotyczyły produktów. Przykładem udanych operacji jest między innymi wypożyczalnia rowerów elektrycznych, mobilna diagnostyka zdrowotna, firma zajmująca się dostarczaniem wirtualnej rozrywki na najwyższym poziomie (wyposażona w stanowisko wirtualnej rzeczywistości i symulatory wyścigowe), usługa fotografowania i filmowania z drona.

6.7. Ocena jakości i przydatności wdrożonych projektów współpracy

LGD zrealizowała albo jest w trakcie realizacji pięciu projektów współpracy. Są to projekty: „Kreator Przedsiębiorczości” (doradztwo dla przedsiębiorców i organizacji pozarządowych), „Marsz po zdrowie” (ścieżki nordic walking), „Czas na Świętokrzyskie” (projekt związany z promocją obszaru), „Strefy aktywności” (tworzenie miejsc aktywności i nowych możliwości aktywnego spędzania wolnego czasu), „Ekologiczni liderzy LGD (edukacja, promocja i wsparcie działań pozytywnie wpływających na ochronę środowiska).

Przeprowadzone projekty współpracy wpisują się w cele założone w LSR. Dotyczą one priorytetowych kwestii, czyli przedsiębiorczości, kapitału społecznego, infrastruktury rekreacyjnej, ekologii. „LGD – Wokół Łysej Góry” doskonale zdaje sobie sprawę z tego, iż działania tego rodzaju są dobrą formą współdziałania LGD, wpływającą na rozwój umiejętności współpracy w zakresie ważnych celów dla wszystkich zaangażowanych podmiotów.

6.8. Ocena skuteczności i efektywności działalności LGD przy wdrażaniu LSR i animowaniu lokalnych partnerów oraz ocena pracy biura

Realizacja wskaźników wskazuje, że LGD wywiązuje się z nałożonych zadań. Działania animacyjne, informacyjno-promocyjne i doradcze realizowane są przez LGD prawidłowo. Informacje o naborach rozpowszechniane są przy wykorzystaniu różnych kanałów, a najbardziej efektywne okazały się strony internetowe LGD, profil na Facebooku, odwiedzanie stoisk LGD w trakcie imprez lokalnych oraz spotkania informacyjno-konsultacyjne. Doradztwo prowadzone jest przede wszystkim w biurze LGD i było oceniane przez badanych beneficjentów bardzo pozytywnie. Warto podkreślić wysokie oceny dotyczące przygotowania merytorycznego doradców LGD.

Docenić należy również dużą aktywność LGD, czego przejawem jest prowadzenie sporej liczby inicjatyw poza RLKS idealnie wpisujących się w cele, jakie zostały określone w LSR. Samo zaangażowanie członków Lokalnej Grupy Działania w realizację LSR jest bardzo duże. Szczególnie zaangażowani są członkowie władz stowarzyszenia (Zarząd, Rada). Promują

oni projekty wsparte w ramach LSR, przyjmują uczestników wyjazdów studyjnych, zajmują się promocją produktów i lokalnych usług. Wspólnie podejmowane są decyzje i rozwiązywane problemy. Dopracowano w ten sposób między innymi kryteria wyboru operacji, a także przygotowano operacje własne. Działaniami promocyjnymi zajmują się też gminy, przedsiębiorcy i organizacje pozarządowe, w tym poprzez udział w różnorodnych targach, wydarzeniach, konferencjach itp.

6.9. Ocena procesu wdrażania

„LGD Wokół Łysej Góry” nie mogła narzekać na brak wnioskodawców. Środki były rozdysponowywane w 100% i nierzadko okazywały się niewystarczające. Daje się zaobserwować zróżnicowanie terytorialne w zakresie sięgania po środki w ramach LSR. Ma to jednak ścisły związek ze specyfiką gmin (na przykład wyższy poziom przedsiębiorczości w niektórych gminach przejawiający się szczególnie dużą liczbą wniosków przygotowanych przez przedsiębiorców lub osoby zainteresowane podjęciem działalności czy odwrotnie - szczególnie wysoka aktywność społeczna przejawiająca się dużą liczbą wniosków składanych na działania społeczne). Biorąc pod uwagę wspomnianą specyfikę nie ma jednak potrzeby wprowadzania zmian i uwzględniania tego aspektu przy planowaniu kolejnej strategii.

Zwraca uwagę duża liczba zgłoszonych wniosków na działania z zakresu podejmowania i rozwoju działalności gospodarczej. Popularnością cieszyły się także inne przedsięwzięcia, w tym z rozwoju niekomercyjnej ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej. Istotnego znaczenia w kontekście wdrażania LSR nabiera fakt, że na przestrzeni lat doprecyzowano kryteria w taki sposób, że w zasadzie brakuje możliwości interpretacji. Wszystko w ten sposób jest jasne i czytelne.

6.10. Wartość dodana podejścia LEADER w okresie wdrażania LSR (2015-2023)

Na przestrzeni ostatnich lat poprawił się wizerunek obszaru LGD, w czym na pewno „Wokół Łysej Góry” odegrała istotną rolę. LGD reagowała na wskazane w LSR problemy

obszaru i tym samym tworzyła odpowiednie warunki do rozwoju. Udało się w konsekwencji zrealizować sporo operacji związanych z przedsiębiorczością, dziedzictwem lokalnym, kapitałem społecznym czy infrastrukturą, a także prowadzono z sukcesem działania informacyjne i szkoleniowe.

LGD „Wokół Łysej Góry” cieszy się dużą rozpoznawalnością, a efekty prowadzonych działań są zauważalne. Na promocje wpłynęły na pewno działania kierowane dla przedsiębiorców, którzy przekazywali innym informacje o LGD. Promocja ma też związek z realizowanymi przedsięwzięciami, w tym np. z powstałymi w ramach projektów współpracy strefami aktywności czy trasami nordic walking, cieszącymi się bardzo dużym powodzeniem. Działalność LGD wpłynęła więc na poprawę komunikacji pomiędzy różnymi aktorami, budowanie powiązań między nimi i sieciowanie. Podkreślić należy zaangażowanie liderów lokalnych i osoby fizyczne. Realizowane projekty są spójne ze zidentyfikowanym potencjałem rozwojowym obszaru LSR i wpływają na jego wzmocnienie, a także bywają innowacyjne. Wybierane projekty odpowiadają również na potrzeby lokalnej społeczności.

7. Podsumowanie. Wnioski i rekomendacje

Proces wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju w przypadku „LGD Wokół Łysej Góry” przebiega bardzo sprawnie i wszystko wskazuje na to, iż wszystkie działania zakończą się sukcesem. Realizacja LSR niewątpliwie wpływa na rozwój postaw przedsiębiorczych na obszarze działania, wzrost atrakcyjności i rozwój kapitału społecznego. Pozytywem są także operacje dotyczące infrastruktury. Analiza działań LGD daje możliwość sformułowania następujących rekomendacji:

1. Środków finansowych na działania związane z rozwojem przedsiębiorczości jest zdecydowanie za mało względem oczekiwań i potrzeb mieszkańców obszaru. Zgłaszane projekty przewyższają dostępne środki. Tworzenie nowych miejsc pracy, wsparcie dla istniejących firm oraz dofinansowania dla planujących założyć firmy to jedno z ważniejszych obszarów wymagających dofinansowania. Niewątpliwie LGD „Wokół Łysej Góry” powinna więc w dalszym ciągu dużą wagę przykładac do operacji polegających na utworzeniu i rozwoju przedsiębiorstw, zwłaszcza że odniosła na tym polu bardzo wiele sukcesów i zdobyła duże doświadczenie.
2. Wybór grup defaworyzowanych można określić jako trafny, a prowadzone operacje odpowiadały na ich potrzeby. W przyszłości niezbędne jest jednak uwzględnienie sytuacji społeczno-gospodarczej i zaktualizowanie grup. Doskonałym przykładem jest aktualna sytuacja, gdzie problemem w części gmin nie jest już bezrobocie, ale raczej brak chętnych do pracy.
3. Przedstawiciele LGD słusznie wskazują, że w aktualnej sytuacji niezbędne jest reagowanie na sytuacje po pandemii, gdzie da się zaobserwować rozluźnienie więzi społecznych, a dodatkowo konieczne są działania zwalczające wykluczenie cyfrowe. Potrzebne są więc kolejne operacje służące aktywizacji i integracji mieszkańców.
4. W kontekście dziedzictwa kulturowego działaniami zajmowały się głównie organizacje pozarządowe w ramach projektów grantowych. Zrealizowano z sukcesami szereg ciekawych przedsięwzięć. W przyszłości niezbędna jest

jednak większa współpraca z gminami w tym zakresie, gdyż ambitniejsze operacje wymagają zdecydowanie większych kosztów.

5. Projekty współpracy stanowią bardzo dobrą formę współdziałania LGD i wpływają na rozwój umiejętności kooperacji w realizowaniu istotnych celów. Przeprowadzone przez „Wokół Łysej Góry” z sukcesem projekty współpracy wpisywały się w cele założone w LSR. W przyszłości należałoby utrzymać tę formę współdziałania czy może nawet rozważyć przeznaczenie na nią większych środków finansowych.
6. Utworzenie punktu doradztwa dla podmiotów sektora pozarządowego oraz sektora ekonomii społecznej okazało się w praktyce bardzo potrzebne i na pewno warto pracować nad jego rozwojem.
7. Duża ilość metod i technik komunikacji jest godna pochwały i mimo iż zredukowano szereg działań, warto zastanowić się, czy plan w dalszym ciągu nie jest zbyt szeroki. Wiele wskazuje na to, że jest zbyt dużym obciążeniem dla pracowników go wdrażających w odniesieniu do uzyskiwanych efektów komunikacyjnych i całej gamy innych obowiązków.

8. Spis tabel i wykresów

Rysunek 1. Obszar „LGD Wokół Łysej Góry”	14
Tabela 1. Ludność w gminach wchodzących w skład LGD	15
Tabela 2. Wskaźniki G dla gmin wchodzących w skład LGD	16
Tabela 3. Wydatki gmin na 1 mieszkańca w złotych	17
Tabela 4. Gminy wchodzące w skład LGD na tle innych gmin	18
Tabela 5. Pracujący w gminach wchodzących w skład LGD	19
Tabela 6. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w gminach wchodzących w skład LGD	20
Tabela 7. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym	21
Tabela 8. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. Ludności	21
Tabela 9. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym	22
Tabela 10. Saldo migracji ogółem w gminach wchodzących w skład LGD	23
Tabela 11. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	24
Tabela 12. Turystyczne obiekty noclegowe w gminach wchodzących w skład LGD	25
Tabela 13. Nabory w LGD – Wokół Łysej Góry	33
Tabela 14. Rzeczowy postęp w realizacji LSR w „LGD Wokół Łysej Góry”	36
Tabela 15. Finansowy postęp w realizacji LSR	38
Tabela 16. Działania poza RLKS	42
Tabela 17. Szkolenia dla pracowników LGD	43
Tabela 18. Szkolenia członków organów LGD	44
Tabela 19. Wdrażanie planu komunikacji przez „LGD Wokół Łysej Góry”	46
Wykres 1. Metody docierania informacji o „LGD Wokół Łysej Góry” do mieszkańców obszaru	47
Wykres 2. Najefektywniejsze metody docierania informacji o „LGD Wokół Łysej Góry” w opinii mieszkańców obszaru	48
Wykres 3. Najważniejsze rodzaje przekazywanych przez „LGD Wokół Łysej Góry” informacji w opinii mieszkańców obszaru	49
Wykres 4. Dostrzegane zmiany w gminie w ostatnim roku	49
Tabela 20. Doradztwo w biurze „LGD Wokół Łysej Góry”	51
Wykres 5. Spełnienie oczekiwań w zakresie udzielonych porad w opinii respondentów	51

Wykres 6. Przydatność udzielonych porad w opinii respondentów.	52
Wykres 7. Ocena przygotowania merytorycznego doradców.	52
Wykres 8. Ocena kontaktu z doradcami.....	53
Wykres 9. Ocena zaangażowania w pomoc odbiorcy doradztwa.	53
Wykres 10. Ogólna ocena udzielonego doradztwa.	54
Wykres 11. Etapy korzystania z doradztwa.....	54

9. Aneksy tworzone w toku realizacji badania

ANKIETA

przeprowadzona w ramach badania efektywności świadczonych usług doradczych

1. Na ile zakres udzielonych porad spełnił Pana/Pani oczekiwania (proszę zakreślić w koło odpowiednią cyfrę, gdzie 1 - zupełnie nie spełnił, 5 - całkowicie spełnił)?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Uwagi:

.....

2. W jakim stopniu uważa Pan/Pani udzielone porady za przydatne (proszę zakreślić w koło odpowiednią cyfrę, gdzie 1 – zupełnie nieprzydatne, 5 - bardzo przydatne)?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Uwagi:

.....

3. Jakie było Pana/Pani zdaniem przygotowanie merytoryczne (wiedza, fachowość, kompetencje) doradcy/ców (proszę zakreślić w koło odpowiednią cyfrę, gdzie 1 - bardzo słabe, 5 - bardzo dobre)?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Uwagi:

.....

4. Jak ocenia Pan/Pani kontakt z doradcą/ami? (proszę wstawić X w odpowiednim polu, gdzie 1 - bardzo zły, 5 - bardzo dobry)?

	1	2	3	4	5
Kultura osobista					
Troska o odbiorcę doradztwa					
Zaangażowanie w pomoc odbiorcy doradztwa					

Uwagi:

.....

5. Jaka jest Pana/Pani ogólna ocena udzielonego doradztwa ? (proszę zakreślić w koło odpowiednią cyfrę, gdzie 1 - niedostateczna, 5 - bardzo dobra)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Uwagi:

.....

6. Na którym etapie przygotowania i/lub realizacji projektu korzystał/a Pan/Pani z usługi doradztwa?
(proszę zakreślić w koło jedną odpowiedź)

Informacje nt. możliwości uzyskania pomocy	Przygotowanie wniosku o przyznanie pomocy	Weryfikacja/poprawki do wniosku o przyznanie pomocy	Realizacja wniosku	Rozliczenie projektu/przygotowanie, weryfikacja wniosku o płatność
---	--	---	-----------------------	---

Uwagi:

.....

7. Czy pytania, z którym zgłosił się Pan/i do doradcy zostały rozstrzygnięte?

- a) Tak, uzyskałem/am wszystkie niezbędne informacje
- b) Uzyskałem/am niektóre potrzebne informacje, ale część pytań pozostała bez odpowiedzi
- c) Nie uzyskałem/am odpowiedzi na moje pytania
- d) Trudno powiedzieć.

Dane beneficjenta

- Wypełniam ankietę anonimowo
- Dane osoby wypełniającej ankietę:

Imię i nazwisko.....

Instytucja/Firma.....

tel. e-mail

.....

Miejscowość, data

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

ANKIETA

dla mieszkańców terenu Lokalnej Grupy Działania „Wokół Łysej Góry”

1. Czy słyszał/a Pan/Pani o działającej w tym regionie Lokalnej Grupie Działania „Wokół Łysej Góry” (zwaną dalej LGD)?

1. Tak (proszę przejść do pytania nr 2)
2. Nie (proszę przejść do pytania nr 3)

2. W jaki sposób dotarły do Pana/i informacje na temat działań podejmowanych przez LGD?

(proszę zaznaczyć każdy kanał komunikacji, za pośrednictwem którego dotarły do Pana/i informacje o LGD)

1. Czytałem/am publikacje w prasie na temat działalności LGD
2. Odwiedzałem/am stronę internetową LGD
3. Odwiedzałem/am strony internetowe Gminy
4. Odwiedzałem/am stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów
5. Dowiedziałem/am się o działalności LGD od znajomych i/lub rodziny
6. Dowiedziałem/am się z tablic informacyjnych, billboardów i plakatów
7. Dowiedziałem/am się z wydawanych przez LGD publikacji i/lub materiałów promocyjnych
8. Uczestniczyłem w spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych organizowanych przez LGD
9. Odwiedzałem profil LGD na Facebooku

3. Które kanały komunikacji LGD powinna wykorzystywać, żeby w najskuteczniejszy sposób dotrzeć do Pana/i z informacjami o swojej działalności? (proszę zaznaczyć każdy kanał komunikacji, który pozwoli przekazać Panu/i informacje o działalności LGD)

1. Prasa lokalna
2. Strona internetowa LGD
3. Strony internetowe Gminy
4. Stoiska LGD podczas imprez lokalnych lub festynów
5. Tablice informacyjne, billboardy i plakaty
6. Newsletter
7. Wydawane przez LGD ulotki i broszury
8. Spotkania informacyjno-konsultacyjne organizowane przez LGD
9. Facebook

4. Jakiego rodzaju informacje wg Pana/Pani, LGD powinno przekazywać? (można zaznaczyć więcej niż 1 odpowiedź)

1. Informacje dotyczące planowanych konkursów o przyznanie wsparcia
2. Informacje dotyczące szczegółowych zasad ubiegania się o dofinansowanie
3. Informacje dotyczące dobrych praktyk w realizacji projektów
4. Informacje dotyczące imprez organizowanych na obszarze LGD
5. Inne,
jakie?.....

5. Czy w Pana/i gminie w ciągu ostatniego roku zaszły zmiany w wymienionych poniżej obszarach? (Zwiększyło się zaangażowanie mieszkańców w sprawy lokalne	Tak	Nie
Mieszkańcy mieli większy wpływ na to, co dzieje się w gminie	Tak	Nie
Poprawiła się sytuacja na rynku pracy	Tak	Nie
Powstały nowe firmy	Tak	Nie
Zwiększyła się liczba inicjatyw służących kultywowaniu lokalnej tradycji	Tak	Nie
Poprawiły się relacje pomiędzy mieszkańcami	Tak	Nie
Zwiększył się ruch turystyczny	Tak	Nie

Poprawił się stan zabytków	Tak	Nie
Poprawiła się infrastruktura społeczno-kulturalna i/lub sportowa (np. świetlice, place zabaw, boiska)	Tak	Nie
Pojawiły się nowe formy spędzania wolnego czasu	Tak	Nie
Zwiększyła się liczba wydarzeń kulturalnych i/lub sportowych	Tak	Nie
Poprawiła się estetyka przestrzeni publicznej	Tak	Nie
Zwiększyła się liczba mieszkańców biorących udział w warsztatach i/lub szkoleniach	Tak	Nie
Inne		

6. W której gminie Pan/Pani mieszka? (proszę zakreślić)

1. Bieliny
2. Bodzentyn
3. Górno
4. Łączna
5. Masłów
6. Suchedniów
7. Wąchock

7. Jakie ma Pan/Pani wykształcenie? (proszę zakreślić)

1. Podstawowe
2. Gimnazjalne
3. Zasadnicze zawodowe
4. Średnie
5. Wyższe

8. Które określenia opisują Pana/Pani sytuację zawodową w ciągu ostatnich 6 miesięcy? (można zakreślić jedną odpowiedź)

1. wykonuję odpłatną pracę
2. prowadzę własną działalność gospodarczą
3. jestem rolnikiem
4. uczę się/studiuję
5. jestem bezrobotny i szukam pracy
6. nie pracuję i nie szukam pracy
7. jestem na rencie lub emeryturze

9. Proszę podać swoją płeć:

1. Kobieta
2. Mężczyzna

Dziękujemy za wypełnienie ankiety!

ANKIETA

przeprowadzona w ramach badania efektywności szkolenia/spotkania informacyjno-szkoleniowego

1. Na ile zakres przekazanych informacji na temat działalności LGD spełnił Pana/Pani oczekiwania?
(proszę zakreślić w koło odpowiednią cyfrę, gdzie 1 - zupełnie nie spełnił, 5 - całkowicie spełnił)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Jeśli zakres przekazanych informacji nie był dla Pana/i wystarczający, proszę wskazać czego jeszcze chciałby/chciałaby się Pan/Pani dowiedzieć?

.....

.....

.....

2. W jakim stopniu zgadza się Pan/Pani z poniższymi stwierdzeniami? (proszę wstawić X w odpowiednim polu, gdzie 1 – nie zgadzam się zupełnie, 5 – zgadzam się w pełni)

	1	2	3	4	5
Prowadzący był dobrze przygotowany					
Prowadzący odznaczał się wysoką kulturą osobistą					
Sposób prezentowania wiedzy był jasny i zrozumiały					

3. W jaki sposób dowiedział /a się Pan/Pani o szkoleniu/spotkaniu informacyjno-szkoleniowym?
(proszę zakreślić w koło odpowiednią cyfrę, może być więcej niż jedna)

10. Publikacje w prasie
11. Strona internetowa LGD
12. Strona internetowa Gminy
13. Profil LGD na Facebooku
14. Informacja otrzymana mailowo od pracownika LGD
15. Informacja otrzymana telefonicznie od pracownika LGD
16. Informacja otrzymana poprzez Newsletter
17. Informacja otrzymana od członka rodziny/znajomego

4. Czy chciałby/chciałaby Pan /Pani podzielić się jakimiś uwagami na temat działań LGD, które nie zostały przedstawione w czasie spotkania?

3. Tak

4. Nie

Jeśli tak, proszę wpisać swoje uwagi:

.....
.....
.....

5. Jaka jest Pana/Pani końcowa ocena szkolenia/spotkania informacyjno-konsultacyjnego?

(proszę zakreślić w kółko odpowiednią cyfrę, gdzie 1 – ocena niedostateczna, 5 - ocena bardzo dobra)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6. W której gminie Pan/Pani mieszka? *(proszę zakreślić)*

1. Bieliny
2. Bodzentyn
3. Górno
4. Łączna
5. Masłów
6. Suchedniów
7. Wąchock

7. Jakiego ma Pan/Pani wykształcenie? *(proszę zakreślić)*

6. Podstawowe
7. Gimnazjalne
8. Zasadnicze zawodowe
9. Średnie
10. Wyższe

8. Które określenie opisują Pana/Pani sytuację zawodową w ciągu ostatnich 6 miesięcy? *(można zakreślić jedną odpowiedź)*

8. wykonuję odpłatną pracę
9. prowadzę własną działalność gospodarczą
10. jestem rolnikiem
11. uczę się/studiuję
12. jestem bezrobotny i szukam pracy
13. nie pracuję i nie szukam pracy
14. jestem na rencie lub emeryturze

9. Proszę podać swoją płeć:

3. Kobieta
4. Mężczyzna

.....
Miejscowość, data

Dziękujemy za wypełnieni ankiety!